

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

AIZSTĀVIS KRIMINĀLPROCESĀ

BAKALaura DARBS

Tiesību zinātnes bakalaura studiju programma

Autors: Ilva Ginta Poiša

Apliecības numurs: ip15046

Darba vadītājs: Dr. iur., profesore Ārija Meikališa

RĪGA 2019

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
ANNOTATION.....	3
IEVADS	4
1.TIESĪBAS UZ AIZSTĀVĪBU KĀ VIENS NO KRIMINĀLPROCESA PAMATPRINCIPIEM	6
1.2. Obligātā aizstāvība	14
2.AIZSTĀVJA JĒDZIENS UN DARBĪBAS VISPĀRĪGIE PRINCIPI	18
2.1.Aizstāvja izpratne.....	18
2.2. Aizstāvja aicināšana	24
2.3. Šķēršļi konkrētam advokātam būt par aizstāvi.....	26
2.4. Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība.	27
2.5. Samaksa par sniegto juridisko palīdzību	31
3.AIZSTĀVJA TIESĪBAS UN PIENĀKUMI	34
3.1. Aizstāvja tiesības.....	34
3.2. Aizstāvja pienākumi.	37
3.3. Aizstāvja atbildība.....	38
KOPSAVILKUMS	42
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	43

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba nosaukums ir **“Aizstāvis kriminālprocesā”**.

Darbā tika pētīta aizstāvja jēdziena izpratne, kā arī aizstāvja tiesības un pienākumi kriminālprocesā. Pētījuma gaitā tiek analizēti normatīvie akti, kas saistīti ar aizstāvja jēdzienu un aizstāvja funkciju reglamentāciju.

Atslēgvārdi: aizstāvis, advokāts, kriminālprocess, valsts nodrošināta juridiskā palīdzība, aizstāvība.

ANNOTATION

The title of the Bachelor thesis is **“Defence counsel in criminal procedure”**.

The concept of defence counsel as well as its rights and duties during criminal procedure was researched in this Bachelor thesis. During this research laws and regulations were analyzed, pertaining to the concept of the defence council and its functions.

Keywords: defence counsel, advocate, criminal procedure, state provided legal assistance, defence.

IEVADS

Viena no būtiskākajām cilvēka pamattiesībām ir tiesības uz taisnīgu tiesu. Šīs tiesības ir nostiprinātas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā, kā arī Eiropas Savienības pamattiesību hartas 47. pantā. Abi tiesību avoti paredz arī personas tiesības uz juridisku palīdzību.¹ Attiecībā uz Latviju, tiesības uz taisnīgu tiesu ir konstitucionāli, nostiprinātas Satversmē. Līdzīgi kā tas ir iepriekšminētajos starptautiskajos tiesību avotos Satversme paredz arī to, ka “ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību”². Iepriekšminētais secina, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ir neatņemama demokrātiski tiesisku valstu sastāvdaļa.

Taisnīgas tiesas pastāvēšana ir atkarīga no juridiskās palīdzības saņemšanas. Latvijas Republikas Advokatūras likumā ir noteikts, ka “advokāts ir neatkarīgs un profesionāls jurists, kas sniedz juridisko palīdzību”. Personas likumīgās intereses advokāts var aizstāvēt vai pārstāvēt, tāpat advokāts var sniegt juridiskās konsultācijas un veikt citas juridiskas darbības. Ja personu ir nepieciešams aizstāvēt, to darīs aizstāvis.

Darba tēmas aktualitāte balstās uz pēdējo gadu laikā veiktajiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā, tajā skaitā attiecību uz aizstāvību un aizstāvi.

Bakalaura darba mērķis ir sniegt ieskatu aizstāvja jēdziena izpratnē un šī institūta būtībā. Papildus tam, autore vēlas izpētīt aizstāvja piedalīšanos kriminālprocesā, tai skaitā aizstāvja tiesības un pienākumus. Mērķa sasniegšanai autore izvirza šādus uzdevumus:

- 1) veikt Latvijas Republikas normatīvo aktu analīzi;
- 2) salīdzināt ārvalstīs pastāvošo regulējumu attiecībā uz atsevišķām aizstāvja darbībām kriminālprocesā;
- 3) veikt tiesību zinātnes literatūras analīzi.

Darbs sastāv no 3 nodaļām. Pirmajā nodaļā tiks aplūkots un aprakstīts aizstāvības princips, kā arī aizstāvības jēdziens un aizstāvja obligāta piedalīšanās kriminālprocesā. Tiks aplūkots arī personu loks, kuriem ir tiesības uz aizstāvību. Otrajā nodaļā tiks aprakstīts aizstāvja jēdziens. Tāpat nodaļā tiks aprakstīta aizstāvja aicināšanas kārtība, atteikšanās no aizstāvja piedalīšanās, kā arī gadījumi, kad aizstāvja piedalīšanos nodrošina valsts. Tiks aplūkota aizstāvja samaksa par piedalīšanos kriminālprocesā, ja to nodrošina valsts. Otrajā nodaļā arī

---

¹ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, pieņemta: 04.11.1950, 6. panta, 3. daļas, c punkts un Eiropas Savienības pamattiesību hartas, pieņemta 07.12.2000., 47. panta, 3. daļa.

² Latvijas Republikas Satversmes: LV likums. Pieņemts: 15.02.1922., 92. pants. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57980> [atsauce ievietota:10.12.2018]

tiks apskatīti šķēršļi, kuri liedz konkrētam advokātam būt par aizstāvi kriminālprocesā. Trešajā nodaļā tiks aplūkotas aizstāvja tiesības un pienākumi, kā arī aizstāvja atbildība.

Bakalaura darba izstrādes gaitā mērķa sasniegšanai tika pielietotas šādas zinātniskās pētniecības metodes: 1) salīdzinošā zinātniski pētnieciskā metode – dažādu tiesību avotu un ārvalstīs pastāvošā regulējuma salīdzināšanā; 2) analītiskā metode ir tikusi pielietota tiesību avotu, normu, autoru viedokļu analīzē; 3) indukcijas metode – secinājumu sniegšanā; 4) vēsturiskā metode ir tikusi izmantota, salīdzinot spēkā esošas normas ar normām, kuras spēku ir zaudējušas.

1. TIESĪBAS UZ AIZSTĀVĪBU KĀ VIENS NO KRIMINĀLPROCESA PAMATPRINCIPIEM

1.1. Aizstāvība, tās izpratne

Aizstāvība kriminālprocesā ir regulēta pamatprincipu līmenī. Kriminālprocesa likums nosaka vairākus kriminālprocesa pamatprincipus. Viens no svarīgākajiem principiem ir tiesības uz aizstāvību. Šis princips ir ietverts arī Latvijas Republikas Satversmē.³ Satversmes 92. pantā ir noteikts, ka “ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību”. Tāpat tiesības aizstāvēt sevi pašam vai saņemt advokāta palīdzību ir noteiktas arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā.⁴

Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 11. panta pirmajā daļā noteikts, ka katram cilvēkam, kam inkriminēts kriminālnoziegums, ir tiesības tikt uzskatītam par nevainīgu, kamēr viņa vaina nebūs pierādīta saskaņā ar likumu atklātā tiesas procesā, kurā viņam tiek nodrošinātas visas iespējas uz aizstāvību.⁵ Tātad šajā pantā ir iekļauti divi kriminālprocesa pamatprincipi, kuri ir nostiprināti Kriminālprocesa likumā, t.i. – tiesības uz aizstāvību un nevainīguma prezumpcija.

Ikvienam ir tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā. Šāds kriminālprocesa pamatprincips ir ietverts kriminālprocesa likuma 15. pantā. Šis pamatprincips sevī ietver vairākus citus pamatprincipus. Lai varētu nodrošināt taisnīgu, objektīvu un neatkarīgu tiesu ir nepieciešams ievērot citus kriminālprocesa pamatprincipus.

Kriminālprocesa likuma 17. pants nosaka procesuālo funkciju nodalīšanu. Aizstāvība ir viena no četrām procesuālajām funkcijām. Vēl šajā pantā ir noteikta cilvēka tiesību ierobežojumu kontroles funkcija pirmstiesas procesā, apsūdzības funkcija, tiesas spriešanas funkcija. Kriminālprocesuālās funkcijas definējums: kriminālprocesuālā funkcija ir tiesību normās noteiktā un attiecīgos kriminālprocesuālos virzienos paustā speciālā tās dalībnieku loma un mērķis.⁶

³ Latvijas Republikas Satversme, 92. pants.

⁴ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, 6. pants

⁵ Dr. iur. Jānis Rozenbergs Kriminālprocesa vispārīgie noteikumi, Advokāta loma tiesību uz aizstāvību nodrošināšanā. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10, Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi, Prof. Ā. Meikališas zinātniskā redakcijā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 156.-169. lpp.

⁶ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Raka, 2000, 1. grāmata, 183.lpp.

Sandra Kazaka grāmatā “Speciālā procesuālā aizsardzība” norāda uz to, ka ir jānošķir jēdzieni “kriminālprocesuālās darbības funkcija” un “funkcija, kuru realizē konkrēta kriminālprocesā iesaistītā persona”. S.Kazaka uzskata, ka par kriminālprocesuālās darbības funkcijām uzskatāmas cilvēka tiesību ierobežojumu kontroles funkcija, izmeklēšanas funkcija, apsūdzības funkcija, aizstāvības funkcija, tiesas spriešanas funkcija, speciālās aizsardzības funkcija un kompensācijas nodrošināšanas funkcija. No šīm autores nosauktajām funkcijām, kā jau iepriekš tika minēts, kriminālprocesa likumā ir ietvertas tikai četras funkcijas. Funkcijas, kuras realizē konkrēta kriminālprocesā iesaistītā persona, ir plašākas nekā kriminālprocesuālās darbības funkcijas, jo, piemēram, apsūdzību realizē apsūdzētais, kas, atkarībā no procesa veida, ir vai nu prokurors, vai cietušais, aizstāvību realizē pati persona, kam ir tiesības uz aizstāvību, tās pārstāvis un aizstāvis, tiesas spriešanu – tiesnesis vai tiesa u.c.⁷

Kriminālprocesa likumā aizstāvības princips ir ietverts 20. pantā. Princips nosaka to, ka tiesības uz aizstāvību ir katrai personai, par kuru ir izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Šādas personas ir persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētais, aizdomās turētais un apsūdzētais. Tiesības uz aizstāvību nozīmē to, ka personai ir tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz. Šis princips nosaka arī to, ka persona pati var izvēlēties savu aizstāvības pozīciju. Tāpat šajā pantā ir noteikts, ka persona var īstenot aizstāvību pati vai pēc saviem ieskatiem uzaicināt par aizstāvi personu, kura, saskaņā ar likumu, var būt aizstāvis.

Aizstāvības princips nozīmē, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiek nodrošinātas tiesības uz aizstāvību, vienlaikus nosakot, ka šiem procesa dalībniekiem šīs tiesības ir noteiktas ne tikai likumā, bet arī paredzēti līdzekļi un veidi šo tiesību īstenošanai. Pienākums nodrošināt reālas aizstāvības iespējas ir procesa virzītājam, prokuroram, tiesnesim, kura lietvedībā atrodas lieta un kuram ir jānodrošina personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, iespējas ar likumīgiem līdzekļiem aizstāvēties, kā arī jāaizstāv viņu tiesības.⁸

Apsūdzībai jābūt tādai, lai apsūdzētā persona varētu zināt ne tikai par kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu tā tiek apsūdzēta, bet arī kādas, konkrēti un kādos apstākļos, izdarītas darbības tai tiek inkriminētas uzrādītās apsūdzības ietvaros. Šis nosacījums ietver sevī arī prasību par apsūdzības konkrētību. Apsūdzībai jābūt tādai, kas pilnībā ļauj izprast tās būtību, nemeklējot papildu izskaidrojumus krimināllietas materiālos.⁹

Kriminālprocesa likuma 20. panta trešajā daļā ir noteikts, ka noteiktos gadījumos aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, bet ceturtajā daļā ir noteikts, ka, ja persona sava mantiskā

⁷ Kazaka S. Speciālā procesuālā aizsardzība. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2008, 78.lpp.

⁸ Ā.Meikališa, kriminālprocesa tiesības, vispārīgā daļa, 1.grāmata, “Raka”,2000, 168.lpp

⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas, Senāta Krimināllietu departamenta, 2012. gada 4. jūnija, Lēmums Lietā SKK –8/2012

stāvokļa dēļ nevar uzaicināt aizstāvi, valsts nodrošina tai aizstāvību un lemj par aizstāvja darba samaksu no valsts līdzekļiem, pilnīgi vai daļēji atbrīvojot personu no tās. Obligātā aizstāvība ir regulēta kriminālprocesa likumā, bet valsts nodrošinātā aizstāvība ir regulēta Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumā.

Jāpiebilst, ka Kriminālprocesa likuma 20. pantā sniegtās norādes par tiesībām uz aizstāvību nebūt nav izsmeļošas. Visas Kriminālprocesa likuma 60.² panta “personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības kriminālprocesā” pirmajā daļā ietvertās tiesības ir attiecināmas uz tiesībām uz aizstāvību.¹⁰ Tātad tiesības uz aizstāvību ir ietvertas Kriminālprocesa 20. pantā, kā arī citos Kriminālprocesa pantos.

Autore minēja, ka taisnīgas, objektīvas un neatkarīgas tiesas spriešanā ir jāievēro arī citi kriminālprocesa pamatprincipi. Kā piemēru var minēt Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 15. oktobra lēmumu, kurā tiesa noteica, ka tiesības uz advokāta palīdzību ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas instrumentiem, šo tiesību nepamatota ierobežošana ir pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta pirmajā daļā, Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā, Kriminālprocesa likuma 15. pantā nostiprināto pamatprincipu – tiesībām uz taisnīgu tiesu. Tiesai ir jānoskaidro iemesls, kādēļ apsūdzētais atsakās no aizstāvja.¹¹

Savukārt Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2018. gada 29. novembra lēmumā tika noteikts, ka tiesības uz aizstāvību persona var īstenot pati vai uzaicinot aizstāvi. Tomēr, ja apsūdzētais atsakās no aizstāvja, tiesai ir pienākums noskaidrot šīs atteikšanās iemeslu, tostarp, vai apsūdzētais no aizstāvja nav atteicies mantiskā stāvokļa dēļ. (Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 20. panta ceturto daļu, likuma redakcijā līdz 2018. gada 24. oktobrim).¹² Konkrētā redakcija ir norādīta tāpēc, ka 2018. gada 25. oktobrī stājās spēkā cita šī panta redakcija, kurā konkrētā panta ceturta daļa ir papildināta. Tiesa šajā lēmumā norādīja, ka advokāts E. Rusanovs ir pamatoti norādījis, ka tiesa pieļāvusi personas tiesības uz aizstāvību pārkāpumu iztiesāšanā. Savukārt pirmstiesas procesā nav pieļauts pārkāpums par tiesībām uz aizstāvību. No tā izriet, ka personai procesa laikā vairākkārt ir jājautā, vai tā vēlas savas tiesības nodrošināt ar aizstāvja palīdzību. Pirmstiesas procesā šī persona bija atteikusies no aizstāvja, nepaskaidrojot iemeslu, kādēļ tā atsakās no aizstāvja, savukārt iztiesāšanas laikā tiesai bija pienākums noskaidrot, kādēļ persona ir atteikusies no aizstāvja.

---

¹⁰ Kriminālprocesa likumam – 10, pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi, Latvijas Vēstnesis, 2015, Kriminālprocesa vispārīgie noteikumi, Advokāta loma tiesību uz aizstāvību nodrošināšanā, Dr.iur. Jānis Rozenbergs, 159-160.lpp

¹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta, 2015.gada 15.oktobra lēmums lietā Nr. SKK – J – 572/2015

¹² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta, 2018.gada 29.novembra lēmums lietā Nr. 11380060314,SKK – J – 625/2018

Abos iepriekšminētajos gadījumos tiesai bija pienākums noskaidrot iemeslu, kādēļ persona atsakās no aizstāvja. Bet tiesas, šo pienākumu neievērojot, nonāca pie tā, ka Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departaments atcēla abus pirmās instances tiesas spriedumus un nodeva tos jaunai izskatīšanai. Autore uzskata, ka Kriminālprocesa likums būtu jāpapildina ar noteikumu, kas paredz pienākumu pirmās instances tiesai noskaidrot iemeslus, kuru dēļ persona ir atteikusies no aizstāvja. Šādu noteikumu varētu ietvert Kriminālprocesa likuma 498. pantā. Šāda noteikuma ietveršana Kriminālprocesa likumā nodrošinātu to, ka tiesa ir pārliecināta par tiesas procesa norises tiesiskumu, attiecībā uz personu, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Nerastos situācijās, kurās tiesas spriedums ir jāatceļ tā iemesla dēļ, ka persona nav zinājusi, ka tai noteiktos gadījumos pienākas valsts nodrošināta juridiskā palīdzība, paralēli tam būtu jāparedz tiesai iespēja atlikt lietas izskatīšanu uz citu laiku, lai varētu nodrošināt personai aizstāvi. Šāda iespēja nedaudz kavētu lietu iztiesāšanu, bet ļautu izvairīties no lietu atkārtotas izskatīšanas, pamatojoties uz to, ka personai nebija nodrošināts aizstāvis, kad to vajadzēja nodrošināt.

Aizstāvība kā tāda ir procesuāla darbība, kuras laikā ar likumā norādītiem un atļautiem līdzekļiem un paņēmieniem noskaidro aizdomās turētā, apsūdzētā vai tiesājamā attaisnojošus vai atbildību mīkstinošus apstākļus un sniedz viņam visu nepieciešamo juridisko palīdzību.¹³ Aizstāvība krimināllietā ir atzīta par vienu no svarīgākajiem advokatūras uzdevumiem Latvijas Republikas Advokatūras likumā. Krimināllietu iztiesāšana nav iespējama bez aizstāvības institūta. “Tur, kur nepastāv apsūdzība, nav arī aizstāvības. Aizstāvība iespējama tikai konkrētas apsūdzības gadījumos un tikai tās robežās.”¹⁴ No iepriekš minētā var secināt, ka, ja pastāv apsūdzība, tad ir iespējama aizstāvība.

Kriminālprocesā pastāv divi aizstāvības veidi :

- 1) Personīgā aizstāvība, ko savu tiesību un likumisko interešu aizsardzībai personiski veic pati persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību;
- 2) Oficiālā aizstāvība, ko personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību tiesību un likumisko interešu aizsardzībai veic aizstāvis.¹⁵

No aizstāvības principa izriet divas būtiskas lietas. Personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, kā arī personai ir tiesības izvēlēties savu aizstāvības pozīciju.¹⁶

¹³ Meikališa Ā., Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca, 14.lpp.

¹⁴ Liede A. Latvijas Kriminālprocess. Vispārējā daļa. Tiesu pierādījumi. Rīga, 1993, 99.lpp.

¹⁵ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības, 1. grāmata, 168.lpp.

¹⁶ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005., 20. panta, 1.daļa. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=107820>. [atsauce ievietota:12.12.2018]

Tiesības uz aizstāvību tiek nodrošinātas, arī aizliedzot procesa virzītājam pierādīšanas pienākumu uzlikt personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, kā arī pielietot vardarbību liecību iegūšanā. Aizstāvības principu garantē vairāki kriminālprocesa institūti, piemēram, procesa virzītāju lēmumu un darbību pārsūdzēšanas iespēja u.c.¹⁷

Aizstāvības īstenošanas pamats ir kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā rakstveidā izteikts pieņēmums, ka persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Aizstāvības rašanās brīdis nav brīdis, kad persona sāk realizēt tiesības uz aizstāvību, vairumā gadījumu aizstāvības īstenošanas pamats rodas agrāk nekā personas tiesības īstenot aizstāvību.¹⁸

Aizstāvības īstenošanas pamats ir noteikts Kriminālprocesa likuma 59. pantā. Personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību:

1) Pastāv reāla iespēja, ka persona izdarījusi izmeklējamu noziegumu. Ja ir radies šāds pieņēmums, tad pret personu var uzsākt kriminālprocesu. Tiesības uz aizstāvību persona iegūst no brīža, kad tā tiek iesaistīta procesuālās darbībās, vai arī, ja procesa virzītājs ir paziņojis personai par kriminālprocesa uzsākšanu.

2) Atsevišķi fakti dod pamatu uzskatīt, ka noziedzīgu nodarījumu izdarījusi šī persona. Ja šāds pamats ir radies, personu var aizturēt. Persona aizturētā statusu iegūst ar faktiskās aizturēšanas brīdi.

3) Pierādījumu kopums dod pamatu pieņēmumam, ka, visticamāk, izmeklējamu noziedzīgu nodarījumu izdarījusi šī persona. Ja šāds pieņēmums ir radies, personu var turēt aizdomās. Procesā virzītājs pieņem rakstveida lēmumu, ka persona ir atzīstama par aizdomās turēto. Aizdomās turētā tiesības uz aizstāvību rodas ar brīdi, kad personai ir paziņots, ka tā atzīta par aizdomās turēto.

4) Pierādījumu kopums dod pamatu prokuroram – procesā virzītājam uzskatīt, ka tieši šī persona izdarījusi konkrēto noziedzīgo nodarījumu. Ja šāds pamatots uzskats ir radies, personu var apsūdzēt. Apsūdzētais ir persona, kura ar procesā virzītāja lēmumu saukta pie kriminālatbildības par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un pret kuru uzsāktā kriminālvajāšana nav izbeigta, kura nav attaisnota vai atzīta par vainīgu ar spēkā stājušos tiesas spriedumu. Būtībā apsūdzētais gaida turpmāko procesa gaitu, jo šobrīd persona nav atzīta par vainīgu, kā arī persona nav attaisnota. Viena un tā pati persona vienā kriminālprocesā nevar vienlaikus būt apsūdzētais un aizdomās turētais.

---

¹⁷ Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, 1. grāmata, 168.lpp.

¹⁸ Meikališa A., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2006. gada 16. maijs, Nr. 19.

5) Prokurors – procesa virzītājs nešaubās, ka ar esošajiem pierādījumiem spēs pārliecināt tiesu, ka nepastāv saprātīgas šaubas par to, ka tieši šī persona izdarījusi konkrētu noziedzīgu nodarījumu.¹⁹

Aizstāvību īsteno visas iepriekš nosauktās personas, kā arī:

1) Persona, pret kuru notiek process medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanai. (Personai, kura noziedzīgu nodarījumu izdarījusi, būdama nepieskaitāmības stāvoklī, bet, saskaņā ar tiesu psihiatriskās ekspertīzes atzinumu, var piedalīties kriminālprocesā par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa noteikšanu, ir tādas pašas tiesības kā apsūdzētajam. Šī persona nevar atteikties no aizstāvja, kā arī nevar uzstāties tiesu debatēs. Ja šī persona, saskaņā ar tiesu ekspertīzes atzinumu, nevar piedalīties kriminālprocesā, tad kopā ar šīs personas aizstāvi procesā piedalās personas pārstāvis. Jāpiebilst, ka šis ir obligātās aizstāvības gadījums, kā arī likums nosaka, ka šai personai ir tiesības uz aizstāvja palīdzības apmaksāšanu no valsts līdzekļiem.)

2) Persona, pret kuru kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējošiem pamatiem (ja šī persona ir iesniegusi sūdzību par izmeklētāja vai prokurora lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu tajā tiesā, kurai ir piekritīga attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izskatīšana pirmajā instancē, sūdzības izskatīšanas laikā sūdzības iesniedzējam ir tādas pašas tiesības kā apsūdzētajam pirmās instances tiesā, izņemot tiesības uz pēdējo vārdu un tiesības pārsūdzēt tiesas nolēmumu).

3) Pret kuru kriminālprocess izbeigts sakarā ar tādu apstākļu pastāvēšanu, kuri izslēdz kriminālatbildību, ja šī persona apstrīd pašu Krimināllikumā paredzēto rīcību. (Personai ir tiesības iesniegt sūdzību par prokurora vai izmeklētāja lēmumu tajā tiesā, kurai ir piekritīga attiecīgā noziedzīgā nodarījuma izskatīšana pirmajā instancē. Tāpat kā gadījumā par kriminālprocesa izbeigšanu uz nereabilitējošies apstākļiem, personai ir tiesības iesniegt sūdzību, kā arī šai personai būs tādas pašas tiesības kā apsūdzētajam pirmās instances tiesā, izņemot tiesības uz pēdējo vārdu un tiesības pārsūdzēt tiesas nolēmumu.)

4) Juridiskā persona, par kuras interesēs darbojušos fizisko personu izteikts Kriminālprocesa likuma 59. pantā minētais pieņēmums vai apgalvojums, savas procesuālās tiesības uz aizstāvību īsteno ar pārstāvja palīdzību.

Kriminālprocesa likumā 2018 .gada 25. oktobrī tika veikti grozījumi. Kriminālprocesa likums tagad nosaka, ka tiesības uz aizstāvību ir arī personai, kura izdarījusi darbību, kas atbilst Krimināllikumā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, bet savas mazgadības

---

¹⁹ Kriminālprocesa likuma, 69. panta 1. un 2. daļa.

(personas, kas nav sasniegušas 14 gadu vecumu) dēļ nav saucama pie kriminālatbildības. Šādai personai ir tādas pašas tiesības uz aizstāvību kā personai, pret kuru uzsākts process. Kaut arī mazgadīga persona netiek saukta pie kriminālatbildības, tas neizslēdz krimināllietas ierosināšanas faktu, šai gadījumā aizstāvis nodrošina mazgadīgas personas tiesību aizsardzību. Aizstāvis piedalās visās kriminālprocesuālajās darbībās tāpat kā jebkurā citā kriminālprocesā, vienīgi aizstāvamajai personai, t.i. mazgadīgajai personai nav piemērojams aizdomās turētā statuss.

Bērnu tiesību aizsardzības likums nosaka subjektus, kuriem ir nepieciešamas speciālas zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā. Viens no likumā minētajiem subjektiem ir advokāts.²⁰ Tātad, lai advokāts varētu īstenot bērnu tiesību aizsardzību, ir nepieciešams iegūt speciālas zināšanas. Tāpat, šajā likumā ir noteikts, ka vairākām likumā minētajām personām Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija organizē mācības, lai šīs personas apgūtu speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, tajā skaitā par saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā.²¹ Autore uzskata, ka šādu noteikumu vajadzētu ietvert ne tikai Bērnu tiesību aizsardzības likumā, bet arī kriminālprocesa likumā. Tāpat, autore uzskata, ka šis noteikums pagaidām apgrūtina advokātu darbu kriminālprocesā, jo ne tik daudziem advokātiem ir šīs noteiktās zināšanas. Būtu vēlams vairāk advokātiem iegūt šīs attiecīgās zināšanas, jo tas dotu efektīvāku kriminālprocesa norisi.

Svarīgs aspekts efektīvas aizstāvības nodrošināšanai ir personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību un aizstāvja savstarpējās attiecības. Kriminālprocesa likums nosaka aizstāvja aicināšana kārtību. Aizstāvja aicināšanas kārtība tiks aplūkota nākamajās nodaļās.

2018. gada 25. oktobrī tika veikti grozījumi arī citos pantos, piemēram, Kriminālprocesa likuma 60.² pants ir papildināts ar (3¹) daļu. Papildinājums nosaka to, ka papildus tiesībām, kas noteiktas 60.² panta pirmajā un trešajā daļā, nepilngadīgajam, kuram ir tiesības uz aizstāvību, ir šādas tiesības:

- 1) Piedalīties procesuālajās darbībās kopā ar pārstāvi;
- 2) Piedalīties procesuālajās darbībās kopā ar uzticības personu;
- 3) Tiesības uz īpašiem pasākumiem privātās dzīves aizsardzībai;
- 4) Saņemt individuālu novērtējumu;
- 5) Tiesības uz brīvības atņemšanai alternatīvu procesuālo piespiedu līdzekļu primāru piemērošanu;

---

²⁰ Bērnu tiesību aizsardzības likuma, 5.¹ panta 1.daļas 19¹ punkts

²¹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma, 5.¹ panta 1.¹ daļa

6) Tiesības uz īpašu apiešanos ar brīvības atņemšanu saistīta piespiedu līdzekļa piemērošanas laikā.²²

Vairāki no grozījumiem, kuri veikti Kriminālprocesa likumā, attiecas tieši uz nepilngadīgām personām. Tā, piemēram, Kriminālprocesa likuma 81. pants nosaka aizstāvja uzaicināšanu atsevišķās procesuālās darbībās. Likuma pants ir papildināts ar trešo daļu, kura sevī ietver, ka procesa virzītājs 81. panta otrajā daļā noteiktajā kārtībā uzaicina aizstāvi, ja nepieciešams veikt izmeklēšanas darbību ar nepilngadīgā piedalīšanos un nepilngadīgā aizstāvis, ar kuru noslēgta vienošanās, nevar ierasties tuvāko četru stundu laikā. Domājams, šāds papildinājums ir veikts, lai nepilngadīgais pārāk ilgi neatrastos viens pats bez aizstāvja un lai, izmeklēšanas darbības tiktu efektīvāk veiktas, jo tomēr tiesības uz aizstāvību ir nepilngadīgai personai. Nepilngadīga persona nav tik psiholoģiski nobriedusi, lai varētu viena pati piedalīties izmeklēšanas darbībās, kā arī šīs personas psiholoģiskais stāvoklis nav tik stabils, lai šī persona pavadītu neskaitāmas stundas viena pati bez aizstāvja klātbūtnes. Tāpat, Kriminālprocesa likuma 12. pants ir papildināts ar 3.¹, kura nosaka to, ka kriminālprocesu, kurā iesaistīts nepilngadīgais veic, ievērojot nepilngadīgā vecumu, briedumu un jebkādas īpašas vajadzības. Kriminālprocesa likuma 12. pants nosaka cilvēktiesību garantēšanu.

Kā iepriekš minēts, kriminālprocesa grozījumi bija nepieciešami saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2016/343. Šī Direktīva paredz kopējus minimālos noteikumus attiecībā uz konkrētiem nevainīguma prezumpcijas aspektiem kriminālprocesā un tiesībām piedalīties klātienē lietas izskatīšanā tiesā kriminālprocesā. Izvērtējot Kriminālprocesa likuma atbilstību šīs Direktīvas normām, tika secināts, ka ir nepieciešamas vairākas izmaiņas Kriminālprocesa likumā. Saistībā ar šo Direktīvu, viena no būtiskākajām Kriminālprocesa likuma izmaiņām ir tā, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības klusēt. Tāpat tika izvērtēta Kriminālprocesa likuma atbilstība Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai 2016/1919. Šī Direktīva paredz kopēju noteikumu minimumu par tiesībām uz juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā, kā arī personām, uz kurām attiecas Eiropas ordera process. Būtiskākās Kriminālprocesa likuma izmaiņas, kuras saistītas ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2016/1919 ir:

- 1) Ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav noslēgusi vienošanos par aizstāvību, bet vēlas aizstāvja piedalīšanos, valsts nodrošina tai aizstāvību;
- 2) Procesuālos izdevumus sedz no valsts līdzekļiem, ja persona, no kuras tie piedzenami, ir ne tikai maznodrošināta, bet arī trūcīga.

---

²² Kriminālprocesa likuma, 60.² panta, 3.¹ daļa.

Kriminālprocesa likumā ir veikti arī grozījumi saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2016/800. Šī Direktīva attiecas uz bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, un uz bērniem, kuri ir pieprasītās personas. Grozījumu anotācijā ir norādīts, ka Direktīva 2016/800 jāpiemēro visos gadījumos, ja bērnam, kurš ir aizdomās turētais vai apsūdzētais, atņemta brīvība.

1.2. Obligātā aizstāvība

Autore jau iepriekš pieminēja, ka kriminālprocesa likums nosaka gadījumus, kad aizstāvja piedalīšanās ir obligāta. Aizstāvja obligātu piedalīšanos regulē Kriminālprocesa likuma 83. un 81.pants. Kriminālprocesa likuma 83. pants nosaka gadījumus, kad aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, savukārt Kriminālprocesa likuma 81. pants nosaka atsevišķas procesuālās darbības, kuru veikšanā obligāti ir jāpiedalās aizstāvim.

Kriminālprocesa kodeksa darbības laikā procesa virzītāja pienākums kriminālprocesa un aizdomās turētā, apsūdzētā un tiesājamā interesēs bija obligāti gādāt par to, lai šīm personām tiktu nodrošināts aizstāvis dažās krimināllietu kategorijās, kurās likumā bija noteikta obligātā aizstāvība.²³ Šī aizstāvība tiek nodrošināta, lai kriminālprocesa norise notiktu bez sarežģījumiem, kā arī obligātā aizstāvība noteikta procesa īpatnību vai atsevišķu procesuālo darbību specifikas dēļ.

Gadījumi, kad aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, ir nosaukti Kriminālprocesa likuma 83. pantā. Aizstāvja piedalīšanās kriminālprocesā ir obligāta:

- 1) Ja tiesības uz aizstāvību ir nepilngadīgai vai ierobežoti pieskaitāmai personai;
- 2) Par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu;
- 3) Ja tas tiek turpināts sakarā ar pieteikumu par mirušas personas rehabilitāciju;
- 4) Ja tiesības uz aizstāvību ir personai, kura garīga rakstura vai cita veselības traucējuma dēļ pati nespēj pilnībā izmantot savas procesuālās tiesības;
- 5) Ja tiesības uz aizstāvību ir analfabētam vai personai ar tik zemu izglītības līmeni, ka tā nevar pilnvērtīgi izmantot savas procesuālās tiesības.

Šī paša panta trešajā daļā ir noteikts, ka iztiesāšanas laikā aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, ja lieta tiek skatīta apsūdzētā prombūtnē (in absentia) vai bez apsūdzētā piedalīšanās, kā arī tad, ja iztiesāšana notiek atsevišķā lietvedībā izdalītā procesā par piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanu juridiskai personai un iztiesāšanā nepiedalās juridiskās personas pārstāvis.

---

²³ Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, 1. grāmata, 223.lpp.

Pēc autores domām šis uzskaitījums būtu nedaudz precizējams, jo nekur nav teikts, ko nozīmē jēdziens “ar tik zemu izglītības līmeni”. Tāpat nav noteikts, kādi ir citi veselības traucējumi, kuru dēļ aizstāvja piedalīšanās ir obligāta. Tas, protams, ir tiesas kompetencē, bet likumā tomēr varētu būt vairāk precizēts, kādi ir šie veselības traucējumi.

Kriminālprocesa likumā noteiktie obligātās aizstāvības gadījumi nedaudz atšķiras no tiem gadījumiem, kādi bija noteikti Kriminālprocesa kodeksā. Daži no gadījumiem, kādi bija minēti Kriminālprocesa kodeksā, vairs nav iekļauti Kriminālprocesa likumā. Tāpat daži no noteiktajiem gadījumiem ir papildināti, vai arī ir ieviesti tādi, kuri Kriminālprocesa kodeksā nebija. Piemēram, Kriminālprocesa kodeksā bija noteikts, ka aizstāvja obligāta piedalīšanās ir obligāta lietās par personām, kas neprot valsts valodu, kurā notiek kriminālprocess, Kriminālprocesa likums šādu gadījumu neparedz. Kā arī, Kriminālprocesa likums neparedz obligāto aizstāvību lietās par noziegumiem, par kuriem var piespriest nāvessodu. Šis obligātās aizstāvības gadījums vairs nepastāv, jo nepastāv arī nāvessods. Tāpat, Kriminālprocesa likums neparedz obligāto aizstāvību gadījumā, ja tiesājamo aizstāvības interesēs ir pretrunas un kaut vienam no viņiem ir aizstāvis.

Gan Kriminālprocesa kodeksā, gan Kriminālprocesa likumā obligātā aizstāvība ir noteikta gadījumos, kad tiesības uz aizstāvību ir nepilngadīgai personai, nedaudz atšķiras formulējums, bet ideja ir tā pati. Vienīgi Kriminālprocesa kodeksā nepilngadīgie bija minētie vieni paši, Kriminālprocesa likumā vienā punktā ir apvienoti gan nepilngadīgie, gan ierobežoti pieskaitāmas personas. Līdzīgi būtība ir saglabājusies gadījumā, ja tiesības uz aizstāvību ir personai, kura garīga rakstura vai cita veselības traucējuma dēļ pati nespēj pilnībā izmantot savas procesuālās tiesības, Kriminālprocesa kodeksā šis gadījums bija formulēts kā obligātā aizstāvība lietās par mēmiem, kurliem, akliem un citām personām, kuras savu fizisko vai garīgo trūkumu dēļ nespēj pašas izlietot savas tiesības uz aizstāvību.

Tagad Kriminālprocesā vairs nav minēts par mēmiem, kurliem, akliem, bet ir saglabāties tas, ka obligātā aizstāvība ir personai, kurai ir garīga rakstura vai citi veselības traucējumi. Formulējums pamainīts, kaut kas izņemts ārā, bet būtība saglabājusies.²⁴

Aizstāvja obligāta piedalīšanās krimināllietā neatņem personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, atteikties no aizstāvja. Atsakoties no aizstāvja, persona nezaudē tiesības uz aizstāvību. Kriminālprocesa kodekss noteica, ka atteikšanās no aizstāvja nesaista izziņas izdarītāju, prokuroru un tiesu, ja no aizstāvja atsakās nepilngadīgais, kā arī aizdomās turētais, apsūdzētais un tiesājamais, kurš savu fizisko vai psihisko trūkumu dēļ pats nespēj izlietot savas tiesības uz aizstāvību. Šeit tiesvedības intereses prevalē pār apsūdzētā dispozitīvajām

---

²⁴ Meikališa Ā., Kriminālprocesa tiesības, 1. grāmata, 223.lpp.

tiesībām.²⁵ Pirmkārt, Kriminālprocesa likumā vairs netiek lietots jēdziens “izziņas izdarītājs”, bet gan tiek lietots “izmeklētājs”, otrkārt, kā jau iepriekš autore minēja, likumā vairs nav minēti fiziskie vai psihiskie trūkumi, bet gan garīga rakstura vai citi veselības traucējumi, treškārt, Kriminālprocesa likuma 88. panta 3. daļa nosaka to, ka no aizstāvja nevar atteikties Kriminālprocesa likuma 83. panta 1. daļā minētās personas, t.i. – nepilngadīgie vai ierobežoti pieskaitāmie utt. Persona, kura savu interešu aizstāvībai ir pieaicinājusi aizstāvi, var no aizstāvja atteikties aizstāvja klātbūtnē. Personai, atsakoties no aizstāvja, tiek izskaidrots, ka aizstāvību turpmāk īstenoš persona pati. Atteikšanās no aizstāvja neliedz personai atkārtoti pieaicināt aizstāvi, ja tas ir nepieciešams.

Valstij ir pienākums nodrošināt aizstāvību, ja persona sava mantiskā stāvokļa dēļ nevar to izdarīt pati,²⁶ turklāt, ja apsūdzētais atsakās no aizstāvja, tiesai ir pienākums noskaidrot atteikšanās iemeslu, tieši, vai tas nav noticis mantiskā stāvokļa dēļ.²⁷ Neapšaubot šādu nostāju, tomēr ir nepieciešams apsvērt arī citas iespējamās situācijas. Piemēram, var pastāvēt gadījumi, kuros persona apzinās savas tiesības uz aizstāvi, bet izvēlas sevi aizstāvēt pati. Protams, var būt tādi apsūdzētie, kas pārzina kriminālprocesu un visus ar to saistītos jautājumus, bet lielākajā daļā gadījumu šīs personas nezinās neko par savām iespējām un procesa gaitu. Rodas jautājums, vai ir pareizi, ka Kriminālprocesa likums prasa to, lai par aizstāvi būtu praktizējošs advokāts, bet personai pašai aizstāvēt sevi nav nepieciešamas nekādas zināšanas. Kriminālprocesa likuma 83. pants it kā paredz gadījumus, kuros aizstāvībai būtu jābūt obligātai, bet tieši šī panta 5. daļa kā vienu no kritērijiem min to, ka persona “ir ar zemu izglītības līmeni un nespēj pilnvērtīgi izmantot savas procesuālās tiesības”. Šādi kritēriji neļauj labot situācijas, kurās apsūdzētā interesēs noteikti būtu izmantot aizstāvi, jo priekšroka tiek dota tā brīvībai izvēlēties aizstāvēt sevi, nevis tā interesēm aizstāvēt sevi pēc iespējas labāk. Pirms situācijas, ja persona izvēlās sevi aizstāvēt pati, bet procesa laikā acīmredzami parāda, ka “nespēj pilnvērtīgi izmantot savas procesuālās tiesības”, būtu nepieciešams iejaukties un noteikt obligātu aizstāvību. Katrā ziņā, valsts apmaksāta kvalificēta jurista prasmju neizmantošana savu tiesību aizstāvēšanai, pati par sevi, nav gudra rīcība.

Salīdzinot Latvijas Kriminālprocesa likumu ar Igaunijas Kriminālprocesa attiecībā par aizstāvi un aizstāvību ir manāmas kopīgas iezīmes, kā arī atšķirības. Piemēram, Igaunijā aizstāvis tiek nozīmēts, ja aizdomās turētais vai apsūdzētais nav izvēlējies aizstāvi, bet ir to pieprasījis vai, ja aizdomās turētais vai apsūdzētais nav pieprasījis aizstāvi, bet tiesa to prasa.

---

²⁵ Liede A., Kriminālprocess un tiesu pierādījumi, 139.lpp.

²⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas, Senāta Krimināllietu departamenta, 2011.gada 25.janvāra lēmums, lietā SKK-9/2011

²⁷ Latvijas Republikas Senāta, Krimināllietu departamenta, 2018.gada 29.novembra lēmums, Lieta Nr.11380060314, SKK-J-625/2018

Principā šajā jautājumā Latvijas un Igaunijas likumdošana īpaši neatšķiras. Vienīgi Latvijā aizstāvja piedalīšanos nepieprasa tiesa, bet to nosaka likums. Igaunijas Kriminālprocesa likums, tāpat kā Latvijas Kriminālprocesa likums, nosaka to, ka aizstāvis var pārstāvēt vairākas personas, ja starp šīm personām nepastāv interešu konflikts. Latvijas Kriminālprocesa likumā ir nedaudz cits formulējums – aizstāvis nedrīkst slēgt vienošanos par vairāku personu aizstāvēšanu vienā kriminālprocesā, ja starp šo personu aizstāvības interesēm pastāv pretrunas. Tātad, ja pretrunas nepastāv, aizstāvis var slēgt vienošanos par vairāku personu aizstāvēšanu vienā kriminālprocesā.²⁸

Polijas Kriminālprocesa kodekss nosaka obligāto aizstāvību gadījumos, kad persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir bērns vai persona ar garīga rakstura problēmām.²⁹ Likuma uzskaitījums ir plašāks, bet autore salīdzina tikai šos gadījumus. Kā arī, aizstāvība ir obligāta gadījumos, kad lietas ir par mēmiem, kurliem un akliem. Polijas Kriminālprocesa kodekss ir vairāk līdzīgs spēku zaudējušajam Latvijas Kriminālprocesa kodeksam nekā Kriminālprocesa likumam.

Salīdzinot Latvijas Kriminālprocesa likumu ar Polijas Kriminālprocesa kodeksu, var redzēt vairāk atšķirību nekā salīdzinot ar Igaunijas Kriminālprocesa kodeksu. Polijas likums nosaka, ka aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, ja apsūdzētais nerunā poliski. Latvijas Kriminālprocesa likums nenosaka aizstāvja piedalīšanos, ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nerunā valsts valodā. Kriminālprocesa kodeksā bija noteikts, ka obligātā aizstāvība ir personai, kura neprot valodu, kurā notiek kriminālprocess. Tas bija viens no gadījumiem, kad tik nodrošināta obligātā aizstāvība.³⁰

---

²⁸ Kriminālprocesa likuma, 79. panta, 7. daļa

²⁹ Polijas Kriminālkodeks. Pieejams:

https://www.legislationline.org/download/action/download/id/4172/file/Polish%20CPC%201997_am%202003_en.pdf [aplūkots: 12.12.2018]

³⁰ Meikališa A., Kriminālprocesa tiesības, 1. grāmata, 168.lpp.

2. AIZSTĀVJA JĒDZIENS UN DARBĪBAS VISPĀRĪGIE PRINCIPI

Kriminālprocesa likums nosaka to, ka aizstāvis ir Latvijā praktizējošs advokāts, kas kriminālprocesā, noteiktā tā stadijā vai atsevišķā procesuālā darbībā īsteno tādas personas aizstāvēšanu, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

Tātad aizstāvis ir advokāts, kurš palīdz personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Aizstāvis, veicot aizstāvību, dara visu iespējamo, lai attaisnotu vai mīkstinātu sodu savam klientam. Aizstāvis savā darbībā izmanto visus likumā paredzētos līdzekļus un paņēmienus.

Par aizstāvi kriminālprocesā var būt :

- 1) Zvērināts advokāts;
- 2) Zvērināta advokāta palīgs;
- 3) Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis, kurš ieguvis advokāta kvalifikāciju kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm;
- 4) Ārvalsts advokāts (izņemot šīs daļas 3. punktā minēto) saskaņā ar Latvijas Republikas saistošu starptautisko līgumu par juridisko palīdzību.

Tiesības uz aizstāvību ir viens no būtiskākajiem Kriminālprocesa pamatprincipiem. Katra persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesīga uzaicināt sev aizstāvi.

2.1. Aizstāvja izpratne

Lai labāk izprastu aizstāvja jēdzienu, ir būtiski noskaidrot advokāta jēdzienu, jo, kā jau iepriekš autore minēja, aizstāvis ir advokāts, vienīgi uzreiz jāatzīmē tas, ka advokāta jēdziens ir plašāks nekā aizstāvja. Tas ir tāpēc, ka aizstāvis kriminālprocesā īsteno tikai aizstāvību, bet advokāts var būt arī par cietušās puses pārstāvi.

Advokāta jēdzienam ir doti vairāki skaidrojumi, kuri ir ietverti dažādās vārdnīcās. Latviešu valodas vārdnīcā advokāts identificēts kā “jurists, kas tiesā aizstāv apsūdzēto, sniedz tieslietu padomus un pēc pilnvarojuma izpilda arī citus juridiskus uzdevumus”³¹. Savukārt juridisko terminu vārdnīcā advokāts ir identificēts kā “jurists, kas sniedz juridiskus padomus un sagatavo dokumentus juridiskos jautājumos klientam, pārzina klienta juridiskās lietas, ja nepieciešams, arī uzstājoties viņa interesēs civilajās, kriminālajās vai administratīvajās lietās un tiesvedībā”³².

³¹ Latviešu valodas vārdnīca, Rīga, Avots, 1998., 33.lpp.

³² Juridisko terminu vārdnīca, Rīga, Nordik, 1998., 8.lpp.

Advokāts ir neatkarīgs un profesionāls jurists, kas sniedz juridisko palīdzību, aizstāvot un pārstāvot tiesā un pirmstiesas izmeklēšanā personu likumīgās intereses, sniedzot juridiskas konsultācijas, gatavojot juridiskus dokumentus un veicot citas juridiskas darbības.³³ No šī var secināt to, ka visi aizstāvji ir advokāti, bet ne visi advokāti būs aizstāvji. Lielākajā daļā krimināllietu par personām, kurām ir tiesības uz aizstāvi, darbojas aizstāvis. Tas ir viegli saprotams, jo aizstāvības īstenošana ir advokātu profesionālā nodarbošanās, šā uzdevuma veikšanai viņiem ir vajadzīgas speciālās zināšanas un pieredze.³⁴

Advokatūras likums skaidri un precīzi nosaka, kādas personas var tikt uzņemtas par zvērinātiem advokātiem. Par zvērinātiem advokātiem var uzņemt personas, kuras :

- 1) Ir Latvijas pilsoņi;
- 2) Ir ar nevainojamu reputāciju;
- 3) Sasniegušas divdesmit piecu gadu vecumu;
- 4) Saņēmušas valsts atzītu otrā līmeņa augstākās izglītības diplomu tiesību zinātnēs un ieguvušas jurista kvalifikāciju;
- 5) Prot valsts valodu augstākajā līmenī;
- 6) Ieguvušas darba pieredzi, strādājot kādā no šādiem amatiem:
  - a) Vismaz trīs gadus – tiesneša amata,
  - b) Vismaz piecus gadus – prokurora, zvērināta tiesu izpildītāja vai zvērināta notāra amatā, vai par zvērināta advokāta palīgu,
  - c) Vismaz septiņus gadus – augstskolas tiesību zinātņu specialitātes akadēmiskā personāla amatā vai citā juridiskās specialitātes amatā;
- 7) Nokārtojušas advokāta eksāmenu.³⁵

Jāuzsver tas, ka sākotnēji šis uzskaitījums saturiski atšķīrās no šobrīd spēkā esošā. Iepriekš nebija noteikts konkrēts termiņš, kurš jānostrādā tiesneša amatā, tagad tie ir vismaz trīs gadi. Tāpat iepriekš bija noteikts, ka par advokāta palīgu bija jānostrādā vismaz trīs gadus, tagad likums nosaka, ka ir jānostrādā vismaz pieci gadi. Zvērināta tiesu izpildītāja, prokurora un zvērināta notāra termiņi arī atšķīrās no šobrīd noteiktajiem, iepriekš tie bija vismaz divi gadi, bet tagad tie ir vismaz pieci gadi. Šobrīd likums nosaka to, ka, ja persona vismaz septiņus gadus ir nostrādājusi augstskolas tiesību zinātņu specialitātes akadēmiskā personāla amatā, tad viņu var uzņemt par zvērinātu advokātu. Iepriekš bija jānostrādā vismaz trīs gadi šajā amatā. Uzskatāmi var redzēt to, ka visi iepriekš noteiktie termiņi ir kļuvuši lielāki. Autore uzskata, ka šie grozījumi attiecībā uz darba pieredzes termiņu atsevišķos gadījumos ir pārāk lieli. Ja persona

³³ Latvijas Republikas Advokatūras likums. Pieņemts: 27.04.1993., 3. pants. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=59283>. [atsauce ievietota:17.12.2018]

³⁴ Liede A., Kriminālprocess un tiesu pierādījumi, Rīga, Zvaigzne, 1970., 137.lpp.

³⁵ Latvijas Republikas Advokatūras likuma, 14. pants

ir izvēlējusies strādāt augstskolas tiesību zinātņu specialitātes akadēmiskā personāla amatā vai citā juridiskās specialitātes amatā un ir sapratusi, ka vēlas kļūt par zvērinātu advokātu, šai personai obligāti ir jānostrādā šie septiņi gadi un tikai tad personu varēs uzņemt par zvērinātu advokātu. Protams, jaunie noteikumi ir ieviesti ar mērķi celt kvalifikāciju, lai zvērināti advokāti būtu zinoši un kompetenti. Autore uzskata, ka iepriekš noteiktie termiņi bija pieņemamāki. Šie būtiskie grozījumi tika pieņemti 2010. gada 28. oktobrī un stājās spēkā 2011. gada 1. janvārī.³⁶ Šobrīd likumā ir noteikts, ka valsts valoda jāprot augstākajā līmenī, iepriekš pietika vien ar to, ka persona prata valsts valodu.

Zvērinātam advokātam nevar būt vairāk kā viens palīgs. Latvijas Zvērinātu advokātu padome izņēmuma gadījumos var atļaut darboties vairākiem palīgiem pie attiecīgā zvērinātā advokāta.

Advokatūras likumā ir uzskaitītas personas, kuras nevar tikt uzņemtas par zvērinātiem advokātiem, šādas personas ir:

- 1) Kuras neatbilst Advokatūras likuma 14.panta prasībām;
- 2) Pār kurām nodibināta aizgādība;
- 3) Kuras tiesa atzinusi par maksātnespējīgiem parādniekiem;
- 4) Kuras kriminālprocesā par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu atzītas par aizdomās turētajiem vai apsūdzētajiem;
- 5) Pret kurām kriminālprocess par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu izbeigts un nereabilitējoša pamata;
- 6) Kuras sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas;
- 7) Kuras agrāk izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, bet no soda izciešanas atbrīvotas;
- 8) Kurām ar tiesas spriedumu kriminālprocesā atņemtas tiesības ieņemt advokāta amatu vai Advokatūras likuma 14. panta pirmās daļas 6. punktā norādītos amatus;
- 9) Kuras, pamatojoties uz lēmumu disciplinārlietā, atceltas no tiesneša, zvērināta tiesu izpildītāja, zvērināta tiesu izpildītāja palīga, zvērināta notāra vai zvērināta notāra palīga amata, izslēgtas no zvērinātu advokātu vai zvērinātu advokātu palīgu skaita vai atlaistas no prokurora amata, kamēr no disciplinārlietā pieņemtā lēmuma spēkā stāšanās brīža nav pagājuši pieci gadi;
- 10) Kuru nodarbošanos Latvijas Zvērinātu advokātu padome ētisku apsvērumu dēļ atzinusi par nesavienojamu ar zvērināta advokāta stāvokli sabiedrībā;

---

³⁶ Grozījumi Latvijas Republikas Advokatūras likumā. Pieņemts:28.10.2010. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/221372-grozijumi-latvijas-republikas-advokaturas-likuma>

11) Kuras ir tiešās vai pastarpinātās pārvaldes iestādes, atvasinātas publiskas personas, citas valsts iestādes vai valsts (pašvaldības) kapitālsabiedrības dienestā, izņemot mācībspēkus izglītības iestādēs un personas, kas veic juriskonsulta pienākumus saskaņā ar līgumu vai nav izpildījušas Advokatūras likuma 42.panta prasības.

Arī šis uzskaitījums šobrīd atšķiras no sākotnējā. Tagad uzskaitījums ir plašāks, papildināts. Daži no punktiem nav mainījušies, daži ir papildināti. Piemēram, arī iepriekš bija punkts par to, ka par zvērīnātiem advokātiem nevar uzņemt personas, kuras tiesa atzinusi par maksātnespējīgiem parādniekiem.

2003.gada 16.septembrī Latvijas Republikas Satversmes tiesā tika izskatīta lieta rakstveida procesā pēc Ingas Deržavecās konstitucionālās sūdzības. Konstitucionālā sūdzība tika iesniegta attiecībā par “Latvijas Kriminālkodeksa 96. panta otrās daļas 1. teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 89. un 92. pantam”.

Sūdzības iesniedzēja uzskatīja, ka viņas apstrīdētā norma ir pretrunā ar ANO 1966. gada 16. decembra Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām (turpmāk – Pakts) 14. panta trešo daļu. Iesniedzēja uzskata, ka ņemot vērā to, ka norma ir pretrunā ar Paktu, tiek aizskartas viņas “tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu, kā tas ir formulēts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantā.

Pakta 14. pants nosaka, ka ikvienam, ja tiek izskatīta viņam uzrādīta kriminālsūdzība, ir tiesības uz vairākām minimālām garantijām, arī uz garantiju, ka viņš var aizstāvēt sevi pats vai ar paša izraudzīta aizstāvja starpniecību.³⁷ Savukārt, Konvencijas 6. panta trešās daļas “c” apakšpunktā ir noteikts, ka ikvienam, kurš tiek apsūdzēts noziegumā, ir tiesības aizstāvēt sevi pašam vai saņemt paša izraudzītu juridisku palīdzību. Konvencijā ir arī noteikts, ka, ja personai trūkst līdzekļu un ja tas ir nepieciešams taisnīguma interesēs, personai ir tiesības saņemt juridisko palīdzību bez maksas. Tātad, Konvencijā un Paktā noteiktais ir diezgan līdzīgs. Pēc iesniedzējas uzskatiem, likumdevējs ir likumā iekļāvis sašaurinātu jēdziena “aizstāvis” tulkojumu. Kaut arī kriminālprocesa likumā ir minēts gan “aizstāvis”, gan “advokāts”, tomēr kodeksā “aizstāvja” jēdziens ir pārāk sašaurināts, jo advokāti ir tikai neliela daļa no to personu kopuma, kuri varētu veikt aizstāvja funkcijas. Iesniedzēja uzskata, ka kriminālprocesā par aizstāvi var būt jebkura persona, kurai ir pietiekamas zināšanas par kriminālprocesu. Tāpat iesniedzēja uzskata, ka par priekšnoteikumu nebūtu jānosaka juridiskā izglītība, lai aizstāvja pienākumus varētu veikt persona ar pietiekamām zināšanām.³⁸ Iesniedzēja savā pieteikumā bija izteikusi viedokli, ka “Satversmes 92.pantā norādītās tiesības ikvienam” “uz advokāta

³⁷ ANO Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Pieņemts: 16.12.1966., 14. panta, 3. daļa.

³⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums, Rīgā 2003. gada 6. oktobrī lietā Nr.2003-08-01, 2.lpp.
Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2003-08-01_Spriedums.pdf
[aplūkots:10.12.2018]

palīdzību” vairumam cilvēku viņu zemapziņā subjektīvi asociējas ar viņiem šķietami uzlikto pienākumu savu interešu aizsardzībai izmantot vienīgi advokāta pakalpojumus, liekot aizmirst par tiesībām uz paš aizstāvību vai pārstāvja palīdzības izmantošanu”.³⁹ Autore šim iesniedzējas viedoklim nepiekrīt, jo tās ir tiesības uz advokāta palīdzību, nevis pienākums. Ja persona nevēlas advokāta pakalpojumus, tā var tos nelūgt vai atteikties no tiem, protams, ar atsevišķiem izņēmumiem. Izņēmumi būtu tad, kad personai aizstāvja piedalīšanās ir obligāta un atteikšanās no aizstāvja nav iespējama. Autores domas sakrīt ar Saeimas viedokli. Saeima nepiekrīt iesniedzējas viedoklim un ir minējusi tam vairākus iemeslus. Viens no iemesliem ir tāds, ka tiesības izvēlēties aizstāvi nav absolūtas un var tikt ierobežotas.⁴⁰ Tas nozīmē, ka tiesības uz aizstāvi ir ikvienam, bet tiesības izvēlēties konkrētu aizstāvi var nebūt ikvienam.

Saeima uzsver, ka tieši ar advokāta palīdzību ir iespējams visefektīvāk nodrošināt taisnīgumu kriminālprocesā, kā arī apsūdzētās un tiesājamās personas interešu aizstāvību kriminālprocesā. Šī iemesla dēļ juridiskā palīdzība būtu jāļauj sniegt personām, kuras ir ieguvušas attiecīgās zināšanas un kvalifikāciju. Ņemot vērā prasības, kuras tiek izvirzītas personām, lai tās tiktu uzņemtas par zvērinātiem advokātiem, ir iespējams advokātus atzīt par atbilstošiem, lai sniegtu profesionālu juridisku palīdzību.⁴¹ Ģenerālprokuratūras viedoklis šajā jautājumā bija diezgan līdzīgs. Ģenerālprokuratūra Satversmes tiesai sniedza atbildi, ka zvērināti advokāti būtu tie, kuriem uzticēt aizstāvību kriminālprocesā. Ģenerālprokuratūra savu viedokli pamatoja ar to, ka zvērinātiem advokātiem ir atbilstoša kvalifikācija un izglītība, kā arī pieredze. Tāpat arī Rīgas apgabaltiesa uzskata, ka tikai zvērināts advokāts var būt par aizstāvi. Latgales apgabaltiesa sniedzot atbildi Satversmes tiesai norādīja uz to, ka daļa šīs apgabaltiesas tiesnešu uzskata, ka tikai Zvērināti advokāti var būt par aizstāvi, savukārt otra daļa uzskata, ka advokāta funkcijas var uzticēt tuviem radniekiem, kuriem ir juridiskā izglītība. Kurzemes un Zemgales apgabaltiesās valda uzskats, ka advokātu skaits ir nepietiekams, lai veiktu kvalitatīvu un efektīvu aizstāvību. Arī Rīgas apgabaltiesa sniedzot atbildi Satversmes tiesai bija izteikusi šādu viedokli. Viedoklis bija balstīts uz to, ka praksē var manīt, ka salīdzinoši bieži lietu izskatīšanas tiek atlikta, jo advokāti ir aizņemti un nevar piedalīties lietas izskatīšanā. Savukārt Vidzemes apgabaltiesa neuzskata, ka advokātu skaits būtu noteicošais faktors kvalitatīvai aizstāvībai.

Latvijas Zvērinātu advokātu padome, atbildot uz jautājumiem, kurus uzdeva Satversmes tiesa, norādīja, ka Iesniedzējas apstrīdētā norma ir tā, kura rada nepieciešamos priekšnoteikumus pie kriminālatbildības saukto personu savlaicīgai, pieejamai un kvalitatīvai

³⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2003-08-01, 3.lpp.

⁴⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2003-08-01., 3.lpp.

⁴¹ Ibid., 3.lpp.

aizstāvībai.⁴² Īstenojot aizstāvību, ir ļoti būtiski, lai aizstāvība tiktu veikta kvalitatīvi un profesionāli. Pēc autores domām, šādus kritērijus var īstenot tikai zinoša un pieredzējusi persona – advokāts. Jāpiebilst, ka Ģenerālprokuratūra, Latvijas Zvērinātu advokātu padome un Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments kā faktoru juridiskās palīdzības sniegšanas kvalitātei norāda advokātu darba samaksu. Latgales apgabaltiesa norāda uz to, ka Latvijā advokāta darba samaksas līmenis ir daudz zemākas nekā Rietumeiropas valstīs. Gadījumos, kad aizstāvis ir valsts nodrošināts, samaksa tiek aprēķināta noteiktā kārtībā, kuru nosaka Ministru kabineta noteikumi.⁴³ Šādā situācijā aizstāvis nevar noteikt samaksu par saviem pakalpojumiem un līdz ar to veidojas advokāta neieinteresētība lietā un samazinās aizstāvības kvalitāte.

Satversmes tiesa analizējot Satversmes 92. pantu secina, ka panta mērķis nav ierobežot personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Satversmes 92. pantā ietvertais juridiskais jēdziens “advokāts” ir jātulko paplašināti – personai ir tiesības saņemt juridisko palīdzību, brīvi izvēloties aizstāvi vai pārstāvi dažādās lietās no iespējami plašāka kvalificētu juristu loka un atsevišķos likumā noteiktos gadījumos arī no citu personu loka.⁴⁴

Jāpiebilst, ka kriminālprocesa likums neparedz tiesības saņemt juridisko palīdzību “arī no citu personu loka”. Kriminālprocess ir speciāls process, kurā ir nepieciešamas noteiktas zināšanas un pieredze, lai īsteno aizstāvību. Šādas iemaņas ir aizstāvjiem jeb advokātiem. Līdz ar to jebkura persona nevar būt par aizstāvi kriminālprocesā.

Sūdzības iesniedzēja izteica viedokli, ka par aizstāvi krimināllietā var būt jebkura persona. Satversmes tiesa šim viedoklim nepiekrīt, norādot uz to, ka kriminālprocesā par aizstāvjiem ir aicināmi tikai kvalificēti juristi.

Satversme tiesa, izskatot sūdzību, veica cilvēktiesību ierobežošanas tiesiskumu un secināja, ka, lai gan apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis, praksē tas netiek sasniegts, jo zvērinātu advokātu profesionālā organizācija pašlaik nevar pilnā mērā garantēt tiesību uz taisnīgu tiesu efektīvu realizāciju. Kā arī Satversmes tiesa secināja, ka tiesības uz taisnīgu tiesu var ierobežot, taču tas ir izdarāms ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Līdz ar to likumdevēja noteiktie ierobežojumi nav samērīgi.⁴⁵ Satversmes tiesa norāda uz to, ka ir nepieciešams grozīt tiesību uz juridisko palīdzību regulējumu. Grozījums ir nepieciešams, lai regulējums atbilstu Eiropas Savienības prasībām. Satversmes tiesa atzina, ka iesniedzējas apstrīdētā norma nenodrošina personas tiesības uz savlaicīgu, kvalitatīvu un pieejamu juridisko

---

⁴² Ibid., 4.lpp.

⁴³ Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra “Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzināmajiem izdevumiem un to izmaksas kārtību”, Nr. 1493.

palīdzību kriminālprocesā. Kā arī norma nenodrošina personas tiesības uz taisnīgu un efektīvu realizāciju. Ņemot vērā to, ka pirmā norma ir pretrunā ar Satversmi, Satversmes tiesa neizvērtēs otras apstrīdētas normas atbilstību Satversmei, jo tas nav nepieciešams.

Šajā spriedumā Satversmes tiesa nosprieda atzīt Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 96. panta otrās daļas pirmo teikumu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam un spēkā neesošu no 2004. gada 1. marta, ja likumdevējs negrozīs advokātu darbības tiesisko regulējumu, lai tas atbilstu Eiropas Savienības un Eiropas Padomes standartiem un pilnā apjomā garantētu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Autore secina, ka likumdevējs ir grozījis likumu, jo arī šobrīd, kad spēkā ir kriminālprocesa likums – par aizstāvi kriminālprocesā var būt tikai zvērināts advokāts. Būtiskākā atšķirība ir tā, ka Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 96. panta otrajā daļā bija noteikts, ka par aizstāvi krimināllieta var būt tikai Latvijas Republikas advokāts. Šobrīd kriminālprocesa likumā ir noteikts par kriminālprocesu un zvērinātu advokātu, bet būtība ir līdzīga.

2.2. Aizstāvja aicināšana

Kriminālprocesa likums nosaka aizstāvja aicināšanas kārtību. Likumā ir noteikts, ka ar advokātu vienošanos par aizstāvību var noslēgt pati persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību vai šīs personas interesēs citas personas.⁴⁶ Lielākajā daļā gadījumu persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību pati sev atrod un uzaicina aizstāvi. Gadījumos, kad persona nav noslēgusi vienošanos par aizstāvību, bet vēlas aizstāvi vai arī aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, procesa virzītājs paziņo attiecīgās tiesas darbības teritorijas zvērinātu advokātu vecākajam par nepieciešamību nodrošināt aizstāvja piedalīšanos kriminālprocesā. Tātad šajā gadījumā personai nav iespējas izvēlēties, tā nezina, kāds aizstāvis atnāks. Kriminālprocesa likums paredz to, ka personai ir tiesības atteikties no aizstāvības, taču ir regulēti gadījumi, kad atteikšanās nav iespējama. Atteikšanās no aizstāvja notiek vienīgi pēc personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību iniciatīvas.

Advokatūras likums nosaka tiesības klientam brīvi izvēlēties advokātu savu interešu aizstāvībai un pārstāvībai un neierobežoti netraucēti satīties ar viņu. Visām aizturētajām, arestētajām, apcietinātajām un notiesātajām personām jānodrošina iespēja, laiks un līdzekļi, lai bez kavēšanās, iejaukšanas vai cenzūras, ievērojot pilnīgu konfidencialitāti, tas varētu satīties divatā vai sazināties ar advokātu juridiskās palīdzības saņemšanai.

---

⁴⁶ Kriminālprocesa likuma, 80. panta, 1. daļa

2014. gada 9. maijā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departaments pieņēma lēmumu lietā par apsūdzētā tiesību uz aizstāvību pārkāpumu. Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2013. gada 26. jūlija spriedumu V.F. tika atzīts par vainīgu kriminālnozieģumā un sodīts ar brīvības atņemšanu uz 1 gadu. Par šo spriedumu V.F. iesniedza apelācijas sūdzību. Izskatot lietu rakstveida procesā apelācijas kārtībā, Rīgas apgabaltiesa 2013. gada 26. jūlija spriedumu atstāja negrozītu, lēmums pieņems 2013. gada 11. decembrī. Apsūdzētais V.F. par šo apelācijas instances lēmumu iesniedza kasācijas sūdzību. Sūdzības iesniegšanas pamats ir tāds, ka kriminālprocesa laikā ir tikušas pārkāptas V.F. tiesības uz aizstāvību. V.F. kasācijas sūdzībā norāda, ka viņam netika izsniegts lēmuma tulkojums, kā arī netika dota iespēja savu aizstāvību realizēt ar aizstāvja klātbūtni. V.F. arī savā apelācijas sūdzībā bija lūdzis tikšanos ar aizstāvi cietumā. Apelācijas instances tiesa nebija nodrošinājusi šo lūgumu, kā rezultātā tika pārkāptas V.F. tiesības uz aizstāvību. Kasācijas instances tiesa konstatē, ka apelācijas instances tiesa pieļāva vairāku Kriminālprocesa normu pārkāpumus, kuri konkrētā lietā ir atzīstami par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu šā likuma 575.panta trešās daļas izpratnē un noveda pie nelikumīga nolēmuma. Šis būtiskais Kriminālprocesa likuma pārkāpums ir pamats apelācijas instances tiesas lēmuma atcelšanai. 2013.gada 9.oktobrī lieta sakarā ar apsūdzētā V.F. apelācijas sūdzību nosūtīta izskatīšanai Rīgas apgabaltiesai. 2013. gada 10. oktobrī lieta tika saņemta tiesā un uz to brīdi apsūdzētais V.F. atradās apcietinājumā Rīgas Centrālcietumā.

Ar 2013. gada 21. oktobra lēmumu lieta pieņemta izskatīšanai apelācijas instances tiesā. Lieta nozīmēta izskatīšanai rakstveida procesā 2013. gada 11. novembrī. Apsūdzētajam paziņojums nosūtīts 2013. gada 23. oktobrī, kā arī paziņojums nosūtīts Rīgas tiesas apgabala prokuratūrai, zvērinātu advokātu vecākajai M.Miķelsonei un cietušajam. Divas dienas vēlāk 25. oktobrī zvērinātu advokātu vecākā M. Miķelsone bija nosūtījusi elektronisko paziņojumu Rīgas apgabaltiesā, kurā bija paziņots, ka V.F. aizstāvību rakstveida procesā realizēs zvērināta advokāte R. Brīze. 2013. gada 29. oktobrī apsūdzētais V.F. saņēma paziņojumu par lietas izskatīšanu rakstveida procesā. Tajā pašā dienā apsūdzētais vērsās Rīgas apgabaltiesā ar iesniegumu, kurš bija adresēts tiesnesei T.Brodai. Iesniegumā apsūdzētais lūdza, lai viņam nozīmētais aizstāvis apmeklē viņu Rīgas Centrālcietumā. Kasācijas instances tiesa konstatē, ka Rīgas apgabaltiesas tiesnese T. Broda nav reaģējusi uz V.F. iesniegumu, kā arī nav to nosūtījusi zvērinātai advokātei R.Brīzei, kura bija nozīmēta par apsūdzēta V.F. aizstāvi. Kriminālprocesa likuma 72. panta otrajā daļā ir noteikts, ka apelācijas instances tiesas sēdē apsūdzētajam ir tādas pašas tiesības kā pirmās instances tiesā. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 71. panta pirmajai daļai pirmās instances tiesā apsūdzētajam ir arī Kriminālprocesa likuma 60.² pantā noteiktās pamattiesības. Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības kriminālprocesā ir

nekavējoties uzaicināt aizstāvi, tikties ar aizstāvi sarunas konfidencialitāti nodrošinošos apstākļos bez īpašas procesa virzītāja atļaujas un bez laika ierobežojumiem, saņemt juridisko palīdzību no aizstāvja.⁴⁷ Augstākā tiesa atzina, ka konkrētajā lietā ir pārkāpts Kriminālprocesa likuma 20. pantā nosauktais kriminālprocesa pamatprincips – tiesības uz aizstāvību un citas kriminālprocesa normas. Apsūdzētā V.F. tiesības tika pārkāptas, jo konkrētajā lietā apelācijas instances tiesa neveica vairākas darbības, kuras neļāva V.F. realizēt savas likumā noteiktās tiesības uz aizstāvību. Augstākā tiesa nolēma atcelt Rīgas apgabaltiesas 2013. gada 11. decembra lēmumu pilnībā un lietu nosūtīt jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesā.⁴⁸

Aizstāvis var piedalīties visā kriminālprocesā vai arī tikt uzaicināts atsevišķas procesuālas darbības veikšanai. Aizstāvim, kurš nodrošina aizstāvību atsevišķā procesuālā darbībā, nav pienākums nodrošināt aizstāvību visā kriminālprocesā. Šī piedalīšanās atsevišķā procesuālā darbībā ir kā priekšrocība, nevis pienākums darboties visā procesā.⁴⁹ Advokātu vecākais ir tas, kurš nodrošina līdzvērtīgu lietu sadali starp valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanā iesaistītajiem advokātiem. Gadījumos, kad aizstāvis nevar uzņemties vai turpināt aizstāvību, kā arī, ja pastāv cits iemesls kāpēc aizstāvis nevar īstenot aizstāvību, advokātu vecākais aicina citu advokātu aizstāvības turpināšanai. Nosacījums šai aicināšanai ir tāds, ka advokātu aicina tās tiesu darbības teritorijas advokātu vecākais, kurš sākotnēji norīkojis advokātu.⁵⁰

2.3. Šķēršļi konkrētam advokātam būt par aizstāvi

Advokāts nedrīkst uzņemties juridiskās palīdzības un aizstāvības sniegšanu, ja:

- 1) šajā lietā viņš ir sniedzis vai sniedz juridisko palīdzību personai, kuras intereses ir pretrunā ar tās personas interesēm, kura lūdz sniegt juridisko palīdzību šajā pašā lietā;
- 2) aizstāvamās personas intereses ir pretrunā ar advokāta vai to personu interesēm, ar kurām viņam ir radniecības attiecības līdz trešajai pakāpei, svainība līdz otrajai pakāpei vai ar kurām viņu saista laulība vai kopīga saimniecība;
- 3) advokāts agrāk šajā procesā bijis amatpersona, kas pilnvarota veikt kriminālprocesu;

---

⁴⁷

⁴⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014.gada 9.maija lēmums Lietā Nr. SKK-271/2014

⁴⁹ Latvijas zvērinātu advokātu padomes lēmums, Nr. 80, protokols Nr. 4., Rīga, 25.04.2017., 5.2. paragrāfs. Pieejams: <http://www.advokatura.lv/uploads/lemums-par-grozijumiem-metod-noradijumos-vecakajiem-1493186998.doc> [aplūkots: 11.12.2018]

⁵⁰ Latvijas zvērinātu advokātu padomes lēmums, Nr. 80, protokols Nr. 4., 5.4. paragrāfs

- 4) konkrēto kriminālprocesu veic vai ir veikusi amatpersona, ar kuru advokātam ir radniecības attiecības līdz trešajai pakāpei, svainība līdz otrajai pakāpei vai ar kuru viņu saista laulība vai kopīga saimniecība;
- 5) advokāts šajā procesā ir liecinieks vai cietušais.⁵¹

Ja advokāts nedrīkst uzņemties aizstāvību vai juridiskās palīdzības sniegšanu, jo ir izpildījies kāds no iepriekš minētajiem gadījumiem, viņam ir obligāti jāinformē aizstāvamā persona par to, ka ir nepieciešams atsaukt vienošanos. Persona, kura ir iesaistīta kriminālprocesā var izteikt noraidījumu advokātam, ja advokāts turpina darboties, kad pastāv interešu konflikts. Advokātam izteikto noraidījumu izlems procesa virzītājs. Šā gada ... tika pieņemts Latvijas Zvērinātu advokātu Ētikas kodekss (turpmāk – Ētikas kodekss). Attiecībā uz interešu konfliktu, šie noteikumi ir plašāki, nekā tas ir noteikts Kriminālprocesa likumā. Ētikas kodeksā ir noteikts, ka advokāts nedrīkst sniegt juridisku palīdzību klientam, ja šāda palīdzība var nonākt pretrunā ar advokāta pienākumu, kas izriet no advokāta sniegtās juridiskās palīdzības pret citu esošo vai bijušo klientu. Tātad, ne tikai advokāts nevar būt par aizstāvi vairākām personām, kuru starpā ir pretrunīgas intereses, bet arī nevar būt par aizstāvi, ja iepriekš ir sniedzis juridisko palīdzību, kādai personai, un starp šo un citu personu ir savstarpējs interešu konflikts vai kāds cits iemesls, kura dēļ advokāta palīdzība var nonākt pretrunā ar viņa klienta interesēm. Interešu konflikts ir ietverts arī Advokatūras likuma 65. pantā un nosaka to, ka Zvērināts advokāts nedrīkst būt vienā un tajā pašā laikā abu pušu padomnieks un pilnvarnieks, viņš nedrīkst arī pāriet vienā un tajā pašā lietā no vienas puses pie otras. Jāpiebilst, ka praksē nav novērojamas šādas situācijas, jo advokāti zina savas tiesības, pienākumus un ierobežojumus.

2.4. Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība.

Ja persona sava mantiskā stāvokļa dēļ nevar uzaicināt aizstāvi, valsts nodrošina tai aizstāvību un lemj par aizstāvja darba samaksu no valsts līdzekļiem, pilnīgi vai daļēji atbrīvojot personu no tās. Lai veicinātu šo personu tiesību aizsardzību un nodrošinātu tiesības uz taisnīgu tiesu, Juridiskās palīdzības administrācija nodrošina valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumā ietverto pakalpojumu sniegšanu.

Nesenie Kriminālprocesa likuma grozījumi nosaka to, ka, ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav noslēgusi vienošanos par aizstāvību, bet vēlas aizstāvja piedalīšanos, valsts nodrošina tai aizstāvi.

---

⁵¹ Kriminālprocesa likuma, 87. panta, 1. daļa.

Valsts nodrošināts aizstāvis piedalās lietā no uzdevuma pieņemšanas brīža līdz kriminālprocesa pabeigšanai. Izņēmuma gadījumi ir tad, kad aizstāvis ir bijis uzaicināts nodrošināt aizstāvību atsevišķā procesuālā darbībā. Aizstāvības veikšana atsevišķā procesuālā darbībā neuzliek advokātam pienākumu uzņemties aizstāvību visā kriminālprocesā.

Valsts nodrošināta aizstāvja piedalīšanos regulē ne tikai Kriminālprocesa likums, bet arī Valsts nodrošinātas juridiskās palīdzības likums. Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums nosaka personas, kurām ir tiesības uz juridisko palīdzību. Tiesības uz juridisko palīdzību ir:

- 1) Latvijas pilsonim;
- 2) Latvijas nepilsonim;
- 3) Bezvalstniekam ;
- 4) Eiropas Savienības pilsonim, kas nav Latvijas pilsonis, bet tiesiski uzturas Latvijā Republikā;
- 5) Ārzemniekam (tai skaitā bēglim un personai, kurai ir piešķirts alternatīvai statuss Latvijā Republikā), kas nav Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis, ja viņš tiesiski uzturas Latvijā Republikā un ir saņēmis pastāvīgās uzturēšanās atļauju;
- 6) Personai, kurai atbilstoši Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām ir tiesības uz Latvijas Republikas nodrošināto juridisko palīdzību;
- 7) Patvēruma meklētājam;
- 8) Personai, kuras pastāvīgā dzīvesvieta vai domicils ir kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm, pārrobežu strīdos;
- 9) Ārzemniekam, kas Imigrācijas likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā ir pakļauts izraidīšanas procedūrai (izraidāmais ārzemnieks).

Krimināllietās valsts nodrošina, procesuālo dokumentu sastādīšanu kriminālprocesā, kā arī pārstāvību vai aizstāvību kriminālprocesā. Tāpat likums nosaka, ka valsts nodrošinātu advokātu par personas aizstāvi kriminālprocesā uzaicina Kriminālprocesa likuma noteiktajos gadījumos. Šādi gadījumi ir:

- 1) Ja ir nepieciešams veikt atsevišķu procesuālu darbību, bet persona nav noslēgusi vienošanos ar aizstāvi par aizstāvību vai arī vienošanās ir noslēgta, bet personas aizstāvis nevar ierasties procesuālās darbības veikšanai.
- 2) Ja persona nav noslēgusi vienošanos ar aizstāvi, bet aizstāvja piedalīšanās ir obligāta.

Atbildīga iestāde par juridiskās palīdzības nodrošināšanu ir Juridiskās palīdzības administrācija. Juridiskās palīdzības administrācija ir Tieslietu ministrijas padotībā esoša tiesās

pārvaldes iestāde. Ministrs administrācijas pakļautību īsteno ar Tieslietu ministrijas starpniecību.

Administrācijas pamatuzdevumi ir iekļauti likumā par Valsts nodrošināto juridisko palīdzību. Administrācijas pamatuzdevumi ir:

- 1) Nodrošināt mērķtiecīgu un efektīvu valsts budžeta līdzekļu izmantojumu;
- 2) Normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā izmaksāt juridiskajai palīdzībai paredzētos līdzekļus;
- 3) Likumā noteiktajos gadījumos piedzīt valsts budžeta līdzekļus, kas piešķirti juridiskās palīdzības nodrošināšanai.

Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums nosaka juridiskās palīdzības pieprasītāja pienākumus un atbildību. Juridiskās palīdzības pieprasītāja pienākumi un atbildība ir:

- 1) Personai nav tiesību ļaunprātīgi izmantot maznodrošinātas vai trūcīgas personas statusu, savu īpašo situāciju, īpašuma stāvokli un ienākumu līmeni juridiskās palīdzības saņemšanai.
- 2) Personai ir pienākums laikus pieprasīt juridisko palīdzību, izņemot gadījumus, kad tas nav bijis iespējams objektīvu apstākļu dēļ.
- 3) Personai ir pienākums līdzdarboties juridiskās palīdzības saņemšanas procesā, laikus un prasītajā apjomā iesniedzot Juridiskās palīdzības administrācijai vai juridiskās palīdzības sniedzējam nepieciešamo informāciju un dokumentus.
- 4) Personai ir pienākums laikus, bet ne vēlāk kā vienu darbdienu iepriekš, izņemot gadījumus, kad tas nav bijis iespējams objektīvu apstākļu dēļ, informēt Juridiskās palīdzības administrāciju vai juridiskās palīdzības sniedzēju par to, ka tā nevar ierasties uz tikšanos ar juridiskās palīdzības sniedzēju vai uz tiesas sēdi.
- 5) Juridiskās palīdzības saņemšanas laikā personai ir pienākums iesniegt Juridiskās palīdzības administrācijai dokumentus, kas apliecina tās atbilstību Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 3. pantā noteiktajām prasībām jebkurā no šādiem gadījumiem:

- 1) beidzies iepriekš iesniegto dokumentu derīguma termiņš;
- 2) Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 24. pantā minētajā gadījumā;
- 3) pēc Juridiskās palīdzības administrācijas pieprasījuma.

6) Latvijas valstspiederīgajam, kuram piešķirts finansiālais atbalsts, ir pienākums:

- 1) iesniegt Juridiskās palīdzības administrācijai Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 14.10 panta otrās daļas 2.punktā minētos dokumentus;

2) savlaicīgi informēt Juridiskās palīdzības administrāciju par to, ka process par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atņemšanu ir izbeigts, kā arī par izmaiņām iepriekš sniegtajās ziņās.

Tas nozīmē, ka ne tikai aizstāvim ir pienākumi pret aizstāvamo, bet arī aizstāvamajai personai ir pienākumi attiecībā uz juridiskās palīdzības sniegšanu.

Juridisko palīdzību var arī atteikt un tas notiek gadījumos, ja:

- 1) Persona neatbilst kritērijiem, kuri nosaka kam ir tiesības uz juridisko palīdzību;
- 2) Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums neparedz attiecīgu juridiskās palīdzības nodrošināšanas gadījumu;
- 3) Personas pieprasītā juridiskā palīdzība ir nepamatota;
- 4) Persona nav savlaicīgi pieprasījusi juridisko palīdzību;
- 5) Kompetentā iestāde ir palīdzējusi personai, norādot uz situācijas risināšanas tiesiskajām iespējām, sagatavojot personas tiesību aizsardzībai vai īstenošanai nepieciešamos dokumentus vai sniedzot cita veida palīdzību, un tāpēc juridiskā palīdzība vairs nav nepieciešama;
- 6) divu pēdējo gadu laikā kopš iepriekšējās juridiskās palīdzības pieprasīšanas personai tās sniegšana bijusi pārtraukta tādēļ, ka šī persona, pieprasot juridisko palīdzību, sniegusi īstenībai neatbilstošas ziņas;
- 7) persona, kurai bijis uzlikts par pienākumu atmaksāt ar juridisko palīdzību saistītos izdevumus, nav to izdarījusi noteiktajā laikā un apmērā;
- 8) tā attiecas uz prasījumu, kas ir tieši saistīts ar personas saimniecisko darbību vai komercdarbību, vai neatkarīgu profesionālo darbību;
- 9) tā ir saistīta ar muitas vai nodokļu jautājumiem;
- 10) tā attiecas uz prasījumu par goda un cieņas aizskaršanu;
- 11) tā ir saistīta ar morālā kaitējuma atlīdzināšanu, izņemot gadījumu, kad juridiskās palīdzības sniegšana ir saistīta ar noziedzīga nodarījuma rezultātā cietušajam nodarītā morālā kaitējuma atlīdzināšanu.⁵²

No iepriekš minētā var secināt, ka gan juridiskās palīdzības sniedzējiem, gan juridiskās palīdzības saņēmējiem ir noteiktas tiesības un pienākumi, kā arī uzdevumi un mērķi, kuri jāievēro.

---

⁵² Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums: LV likums. Pieņemts: 17.03.2005., 6. pants. [atsauce ievietota:17.12.2018]

2.5. Samaksa par sniegto juridisko palīdzību

Ministru kabineta noteikumi Nr.1493 nosaka noteikumus par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzinājumiem izdevumiem un to izmaksas kārtību. Noteikumi ir izdoti saskaņā ar Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 5.panta piekto daļu un ar Kriminālprocesa likuma 84. panta otro daļu un 104. panta piekto daļu.

Šajos noteikumos ir noteikts, kā tiek aprēķināta samaksa par juridisko palīdzību, kā arī ir noteikts samaksas apmērs par sniegto juridisko palīdzību jau uzsāktā kriminālprocesā. Ministru kabineta noteikumos ir noteikts precīzs izcenojums, kādu valsts maksā juridiskās palīdzības sniedzējam par juridisko palīdzību vienai personai kriminālprocesā. Par Kriminālprocesa likumā noteiktajos gadījumos paredzētās rakstiskās sūdzības sastādīšanu par kriminālprocesu veicošās amatpersonas rīcību vai nolēmumu un procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanu, grozīšanu vai atcelšanu, valsts juridiskās palīdzības sniedzējam maksā 50 eiro. Savukārt, par tāda dokumenta sastādīšanu, kas nepieciešams lietas iztiesāšanai rakstveida procesā (iebildums vai paskaidrojums) juridiskās palīdzības sniedzējs saņem 25 eiro. Juridiskās palīdzības sniedzējs par apelācijas sūdzības sastādīšanu saņems 85 eiro, bet par kasācijas sūdzības sastādīšanu 100 eiro. Ja juridiskās palīdzības sniedzējam ir jāpastāda papildinājums apelācijas vai kasācijas sūdzībai, juridiskās palīdzības sniedzējs no valsts par to saņems 25 eiro. Šie 25 eiro attiecas arī uz gadījumu, kad juridiskās palīdzības sniedzējam ir jāpapildina rakstiskā sūdzība par kriminālprocesa veicošās amatpersonas rīcību vai nolēmumu un procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanu, grozīšanu vai atcelšanu. Par pārstāvību vai aizstāvību pirmstiesas procesa stadijā, juridiskās palīdzības sniedzēja samaksa būs 30 eiro stundā. Taču par pārstāvību vai aizstāvību tiesas sēdē tie jau būs 40 eiro stundā. 30 eiro stundā juridiskās palīdzības sniedzējs saņems, ja sniegs juridisko palīdzību aizdomās turētajam vai apsūdzētajam tiesas sēdē, izlemjot jautājumu par drošības līdzekļa piemērošanu. Šis izcenojums ir spēkā kopš 2018 .gada 1.aprīļa, kad tika veikti grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumos Nr.1493.

Ministru kabineta noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzinājumiem izdevumiem un to izmaksas kārtību ir grozīti vairākas reizes. Vieni no būtiskākajiem grozījumiem tika pieņemti 2013. gada 3. decembrī un stājās spēkā 2014. gada 1. janvārī.⁵³ Šie grozījumi bija saistīti ar Latvijas kļūšanu par Eurozonas dalībvalsti, kā rezultātā samaksu par juridisko palīdzību vajadzēja pārveidot no latiem uz euro. Nākamie būtiskie grozījumi, kas attiecināmi uz samaksu par juridiskās palīdzības sniegšanu

---

⁵³ Ministru kabineta noteikumi Nr.1392, Rīgā 2013.gada 3.decembrī

tika pieņemti 2016. gada 28. jūnijā un stājas spēkā tā paša gada 1.jūlijā.⁵⁴ No iepriekš minētā var secināt, ka aptuveni trīs gadus samaksa par juridiskās palīdzības sniegšanu nepieauga, līdz 2018. gada 27. martam, kad tika pacelta samaksa par jebkuru juridisko palīdzību. Tagad par kasācijas sūdzību valsts maksā 100 eiro, iepriekš tie bija 75 eiro. Autore iepriekš norādīja, ka apelācijas sūdzības sastādīšana tagad maksā 85 eiro, bet iepriekš tie bija 65 eiro. Visas samaksas ir paaugstinātas amplitūdā no 10 – 25 eiro.

2018. gada 11. decembrī ir pieņemti jauni grozījumi Ministra kabineta noteikumos par 2009. gada 22. decembra noteikumos Nr. 1493 "Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzināmajiem izdevumiem un to izmaksas kārtību".⁵⁵

2016. gada 7. martā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamentā tika pieņemts lēmums par tiesībām uz atbrīvošanu no samaksas par aizstāvja palīdzību, ja persona kriminālprocesā, kurā aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, to nav vēlējies. Starp apsūdzēto A un prokuroru A.Sirmo iztiesāšanas procesā noslēgta vienošanās. Vienošanās apstiprināta ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 3. novembra spriedumu. Persona A atzīta par vainīgu un sodīta ar piespiedu darbu uz 200 stundām, kā arī saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 368. panta pirmo daļu piedzīti no personas A valsts labā procesuālie izdevumi par juridisko palīdzību kriminālprocesā 28,64 eiro.

Narkotiku un nelikumīgas aprites noziegumu izmeklēšanas prokurors A.Sirmais iesniedzis kasācijas protestu, kurā lūdz atcelt Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015.gada 3.novembra nolēmumu daļā par procesuālo izdevumu piedziņas no personas A. Prokurors uzskata, ka pirmās instances tiesa, skatot lietu, pieļāvusi vairākus Kriminālprocesa likuma pārkāpumus, kas saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 575. panta trešo daļu atzīstami par būtiskiem pārkāpumiem un ir noveduši pie nelikumīga nolēmuma daļā par procesuālo izdevumu piedziņu no personas A.

Augstākā tiesa atzina, ka Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 3. novembra spriedums jāatceļ daļā par procesuālo izdevumu 28,46 eiro piedziņu valsts labā no apsūdzētās personas A, bet pārējā daļā pirmās instances tiesas spriedums atstājams negrozīts.

Kriminālprocesa likuma 83. panta otrajā daļā ir noteikts, ka aizstāvja piedalīšanās ir obligāta kriminālprocesā, kas notiek vienošanās procesa kārtībā no brīža, kad tiek uzsāktas pārrunas ar apsūdzēto par vienošanos noslēgšanu. Lēmuma pieņemšanas brīdī šī norma bija spēkā. 2017. gada 30. martā 83. panta otrā daļa tika izslēgta. No lietas materiāliem konkrētajā lietā ir redzams, ka tika izpildītas minētā panta prasības – uzsākot pārrunas par vienošanās noslēgšanu, tajās ir piedalījies procesa virzītāja pieaicināts aizstāvis. Persona A turpmākajā

---

⁵⁴ Ministru kabineta noteikumi Nr. 412, Rīgā 2016. gada 28. jūnijā

⁵⁵ Ministru kabineta noteikumi Nr. 781, Rīgā 2018. gada 11. decembrī

vienošanās noslēgšanas gaitā aizstāvi nav vēlējusies un tāpēc no aizstāvja atteicās. Pirmās instances tiesai bija pamats atbrīvot personu A no samaksas par aizstāvja palīdzību, nosakot, ka samaksa par aizstāvja palīdzību tiek segta no valsts līdzekļiem. Augstākā tiesa secināja, ka tiesa ir pārkāpusi Kriminālprocesa likuma 85. panta pirmās daļas otro punktu. Augstākā tiesa nolēma atcelt Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2015. gada 3. novembra spriedumu daļā par procesuālo izdevumu 28,64 eiro piedziņu valsts labā no apsūdzētas personas A.⁵⁶

No šī tiesas lēmuma ir uzskatāmi redzams tas, ka, ja persona nav vēlējusies aizstāvi un ir izpildījusi visas likumā noteiktās prasības un pienākumus, nav pamats no personas piedzīt samaksu par aizstāvja palīdzību kriminālprocesā.

---

⁵⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016.gada 7.marta lēmums Lietā Nr.11087124215, SKK-65/2016

3. AIZSTĀVJA TIESĪBAS UN PIENĀKUMI

Viena no svarīgākajām konstitucionālajām tiesībām personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir pieaicināt savu likumisko aizstāvi. Iztirzājot jautājumu par aizstāvi, tā tiesisko statusu kriminālprocesā, ir pareizi jāizprot un jāvadās pēc tā, ka aizstāvja tiesiskā statusa, viņa funkcijas reglamentācija likumdošanā nav patvaļīga, bet gan likumsakarīgi pamatota ar kriminālprocesa konkrēta tipa tiesisko būtību.⁵⁷

Autore jau iepriekš minēja, ka aizstāvis piedalās lietā no vienošanās noslēgšanas brīža, ja aizstāvamā persona ieguvusi tiesības uz aizstāvību kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā. Tāpat iepriekš tika pieminēts, ka advokāta kā aizstāvja tiesības piedalīties kriminālprocesā apliecina orderis.

Brīdī, kad aizstāvis ir noslēdzis vienošanos ar aizstāvamo, aizstāvis nevar atteikties no aizstāvēšanas, ja vien aizstāvamais nav devis savu piekrišanu. Aizstāvim nav tiesību atteikties no aizstāvības, kuru viņš uzņēmis.⁵⁸ Tātad aizstāvim ir pienākums lietu novest līdz galam.

Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodekss nosaka to, ka advokātam savu klientu intereses ir jāaizstāv drosmīgi, godīgi un neatlaidīgi, nekaitējot valsts un citu personu tiesību garantijām. Tāpat šajā kodeksā ir noteikts, ka advokātam vienmēr jāizturas atbilstoši likumam un ar pienācīgu cieņu pret tiesu, pirmstiesas izmeklēšanu un citām institūcijām, kā arī pret procesa dalībniekiem. Ētikas kodekss nosaka gan advokāta tiesības, gan pienākumus, savukārt, kriminālprocesa likums nosaka tieši aizstāvja tiesības un pienākumus. Autore vēlas atgādināt secinājumu, ka visi aizstāvji ir advokāti, bet ne visi advokāti ir aizstāvji.

3.1. Aizstāvja tiesības.

Aizstāvis ir ar pilnvarām un tiesībām visvairāk apveltītais advokāta statuss kriminālprocesā. Aizstāvja funkcijas un tiesiskais statuss ir tā reglamentēts, lai pēc iespējas vairāk veicinātu aizstāvja un personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību sadarbību. Sadarbības galvenais mērķis ir panākt kvalitatīvu un efektīvu aizstāvību. Šī mērķa sasniegšanai aizstāvim tiek nodrošināti visi iespējamie līdzekļi, kā arī vairākas tiesības, kuras nepiemīt visām kriminālprocesā iesaistītajām personām. Likums nosaka to, ka aizstāvim ir visas tiesības, kādas ir viņa aizstāvamajai personai attiecīgajā procesā.⁵⁹ Tātad, lai saprastu kādas tiesības ir aizstāvim, ir jānoskaidro kādas tiesības ir aizstāvamajai personai. Piemēram, aizturētajam ir

⁵⁷ Meikališa A., Kriminālprocesa tiesības, 1. grāmata, 221.lpp.

⁵⁸ Kriminālprocesa likuma, 79. panta, 3. daļa.

⁵⁹ Ibid., 82. panta, 2. daļa.

tiesības pieteikt noraidījumu, tātad arī aizstāvim ir šādas tiesības. Apsūdzētajam ir tiesības savlaicīgi uzzināt lietas iztiesāšanas vietu un laiku, tieši tādas pašas tiesības ir aizstāvim. Un tā var aplūkot katras personas, kurai tiesības uz aizstāvību tiesības un pielīdzināt šīs tiesības aizstāvim. Vienīgi jāpiebilst, procesuālajās darbībās, kurās tiek pausts personas subjektīvais viedoklis, aizstāvamā persona pati pārstāv sevi. Personas subjektīvais viedoklis tiek pausts attieksmes izteikšanā pret aizdomām vai apsūdzībām, liecību sniegšanā, pēdējā vārdā, kā arī vienkāršāka procesa izvēlē. Aizstāvis rīkojas aizstāvamās personas interesēs, nevis aizvieto šo personu.⁶⁰ Subjektīvais viedoklis katrai personai ir savs un neviens nevar šo viedokli paust citas personas vietā.

Bez tām tiesībām, kādas ir aizstāvamajai personai, aizstāvim ir arī citas tiesības.

Aizstāvja tiesības ir :

- 1) Normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā pieprasīt un saņemt personas aizstāvēšanai nepieciešamās ziņas;
- 2) Piedalīties aizstāvamās personas nopratināšanā procesa veidam un stadijai atbilstošā kārtībā, piedalīties citās izmeklēšanas darbībās, par kuru veikšanu lūgumu pieteikusi persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, vai aizstāvis, kā arī piedalīties tajās izmeklēšanas darbībās, kurās aizstāvamā persona būtu tiesīga piedalīties, taču to nedara;
- 3) Kriminālprocesos, kriminālprocesa likuma 83.panta pirmajā daļā minētajos obligātās aizstāvības gadījumos iepazīties ar visiem lietas materiāliem no apsūdzības izsniegšanas brīža un saņemt šo materiālu kopijas;
- 4) Pēc pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanas iepazīties ar krimināllietas materiāliem un ar tehniskiem līdzekļiem nokopēt nepieciešamos materiālus;
- 5) Uzstāties tiesas debatēs;
- 6) Iesniegt pieteikumu par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.⁶¹

Viena no aizstāvja tiesībām ir piedalīties izmeklēšanas darbībās. Piedaloties izmeklēšanas darbībās, aizstāvim ir tiesības iepazīties ar izmeklēšanas darbības protokolu un izdarīt rakstveida piezīmes šajā protokolā par pierakstu pareizību un pilnību. Veicot izmeklēšanas darbības, to norise un rezultāti parasti tiek fiksēti protokolā, atsevišķos gadījumos ziņas var tikt fiksētas tikai ziņojumā, pārskatā vai atzinumā. Personas kuras piedalās izmeklēšanas darbībās tiek iepazīstinātas ar protokolu, kuru pēc tam paraksta.

Izmeklēšanas darbībās aizstāvim ir tiesības uzdot jautājumus ne tikai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, bet arī cietušajiem, lieciniekiem un viņu pārstāvjiem, kā arī ekspertam un

---

⁶⁰ Kriminālprocesa likuma, 86. panta, 2. daļa

⁶¹ Ibid., 86. panta, 1. daļa

speciālistam. Aizstāvis var lūgt, lai izmeklēšanas darbības protokolā būtu ierakstīti procesa virzītāja noraidītie jautājumi.

Viena no būtiskākajām aizstāvja tiesībām ir iespēja tikt ar aizturēto vai apcietināto aizstāvamo bez īpašas procesa virzītāja atļaujas. Šīs tikšanās notiek konfidencialitāti nodrošinošos apstākļos. Tikšanos skaits un ilgums nav ierobežots, nepieciešamības gadījumā var tikt pieaicināts tulks. Aizstāvja tikšanās ar aizstāvamo var notikt pilnvarotas amatpersonas vizuālās kontroles apstākļos, bet šī pilnvarotā persona nedzirdēs sarunu starp aizstāvi un aizstāvamo.

Jāpiebilst, ka aizstāvja tiesības nav noteiktas tikai vienā kriminālprocesa pantā. Piemēram, aizstāvim, kas no jauna iestājas krimināllietā, ir tiesības saņemt no tiesas laiku, lai sagatavotos aizstāvības īstenošanai. Lai sagatavotos aizstāvības īstenošanai, aizstāvim ir jāiepazīstas ar lietas materiāliem, kā arī jāpārrunā un jāizstrādā aizstāvības stratēģija ar klientu. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta 3.punkta b. apakšpunkts paredz, ka ikvienam, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzībā, ir minimālās tiesības uz attiecīgu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu savu aizstāvību. Līdz ar to tiesības uz aizstāvību sevī ietver tiesības uz aizstāvības pienācīgu sagatavošanu, kas ir katra cilvēka pamattiesība. Šīs tiesības neievērošana nav attaisnojama un uzskatāma par rupju cilvēktiesību pārkāpumu.⁶² Aizstāvis, kurš iestāties no jauna krimināllietā ir tiesības lūgt tiesu atkārtoti noklausīties eksperta atzinumu vai liecinieka un cietušā liecības. Tāpat aizstāvis var lūgt tiesu atkārtoti veikt citas procesuālās darbības.

Citā kriminālprocesa pantā ir noteikts, ka aizstāvim ir tiesības pieteikt lūgumus un iesniegt pierādījumus. Aizstāvis likumā noteiktajās robežās ir tiesīgs iegūt pierādījumus, kuriem būtu nozīme turpmākajā procesa gaitā. Aizstāvja tiesības reizē ar to ir arī aizstāvības līdzekļi.⁶³

Zvērinātam advokātam ir tiesības sev izvēlēties zvērināta advokāta palīgu. Pēc likumā noteikta laika un apstākļiem zvērināts advokāts var pilnvarot palīgu vest lietas tiesās, prokuratūrās un pirmstiesas izmeklēšanas iestādēs. Zvērināts advokāts savam palīgam ir patrons. Zvērināta advokāta palīgs rīkojas tikai advokāta uzraudzībā, līdz ar to, advokāts ir atbildīgs par savu palīgu. Zvērināta advokāta palīgam ir piemērojami tie paši noteikumi par atbildību, kādi ir piemērojami zvērinātam advokātam.

---

⁶² Latvijas zvērinātu advokātu padomes lēmums, Nr. 56., protokols Nr. 4., Rīga, 31.03.2015.

⁶³ Liede A., Kriminālprocess un tiesu pierādījumi, 143.lpp.

3.2. Aizstāvja pienākumi.

Aizstāvjiem ir ne tikai tiesības, bet arī pienākumi. Aizstāvis var izvēlēties, kuras tiesības izmantot un kuras nē, protams, lai tas nekaitētu aizstāvamā un citu procesā iesaistīto personu interesēm, bet pienākumi ir tie, no kuriem atkāpšanās nav. Pienākumi ir domāti, lai tos ievērotu.

Autore iepriekš minēja to, ka aizstāvis, realizējot aizstāvību, izmanto visus likumā paredzētos līdzekļus un paņēmienus, lai attaisnotu savu klientu vai vismaz mīkstinātu sodu, kā arī aizstāvim ir jāizmanto savas profesionālās zināšanas un pieredze. Šo zināšanu un līdzekļu, paņēmieni izmantošana ir aizstāvja pienākums, kuru nosaka kriminālprocesa likums.

Gadījumā, kad aizstāvis ir nolēmis pārsūdzēt prokurora nolēmumu par procesa pabeigšanu, viņam sākotnēji ir jāinformē aizstāvamā persona. Bez aizstāvamās personas piekrišanas aizstāvim nav tiesību izpaust ziņas, kas viņam darītas zināmas sakarā ar aizstāvības veikšanu. Advokātiem ir jāievēro konfidencialitāte, pat tad, ja advokāts vairs neved klienta lietas un vairs nav tā padomdevējs. Jāatzīst, ka tas nav gluži pienākums, bet gan noteikums, kurš advokātam ir jāievēro. Šis nosacījums attiecas uz visiem advokātiem, tātad arī uz aizstāvjiem.

Brīdī, kad ir radušies apstākļi, kas liedz advokātam piedalīties kriminālprocesā, aizstāvim ir pienākums informēt aizstāvamo personu par nepieciešamību atsaukt vienošanos, ja tāda jau ir noslēgta. Viens no šāda veida apstākļiem varētu būt tāds, ka pats advokāts šajā procesā ir liecinieks vai cietušais. Šādā gadījumā advokāts nedrīkst uzņemties aizstāvību vai juridiskās palīdzības sniegšanu. Bet ja tomēr advokāts turpina darboties interešu konflikta situācijā, kriminālprocesā iesaistīta persona var izteikt advokātam noraidījumu. Personas izteikto noraidījumu advokātam izlems procesa virzītājs.⁶⁴

Gadījumā, kad aizstāvēšana vienā kriminālprocesā ir nepieciešama vairākām personām, bet starp šo personu aizstāvības interesēm pastāv pretrunas, aizstāvis nedrīkst slēgt vienošanos par vairāku personu aizstāvēšanu šajā procesā. Aizstāvis nedrīkst uzņemties citas personas aizstāvēšanu vai sniegt juridisko palīdzību, ja tas ir pretrunā ar aizstāvamās personas interesēm, ar kuru vienošanās noslēgta agrāk.⁶⁵

Advokātam, kurš nodrošināja aizstāvību atsevišķā procesuālajā darbībā, nav pienākums, bet ir priekšrocība nodrošināt aizstāvību visā kriminālprocesā. Šo advokātu aicina nodrošināt aizstāvību tās tiesas darbības teritorijas advokātu vecākais, kurā advokāts praktizē, neatkarīgi no kriminālprocesa teritoriālās piekritības vai procesa virzītāja atrašanās vietas. Par

---

⁶⁴ Kriminālprocesa likuma, 87. panta, 2. daļa

⁶⁵ Ibid., 79. panta, 6. daļa

aizstāvības uzņemšanos visā procesā advokāts informē savas tiesas darbības teritorijas zvērinātu advokātu vecāko.

Aizstāvis nekādā gadījumā nedrīkst aizmirst to, ka primārais ir klienta intereses un taisnīgas tiesas spriešanas nepieciešamība, nevis samaksa par darbu. Gadījumā, ja aizstāvis sniedz valsts nodrošināto juridisko palīdzību, viņam pret šīs lietas vešanu ir jāattiecas ar tādu pat rūpību, kā sniedzot juridisko palīdzību uz noslēgtas vienošanās pamata. Aizstāvim ir jābūt tik pat kompetentam valsts nodrošinātās palīdzības sniegšanā, cik kompetents viņš būtu, ja būtu noslēgta vienošanās par aizstāvību. Aizstāvis nekādā gadījumā, ar savu darbību vai bezdarbību, nedrīkst kaitēt aizstāvamā interesēm.

Viens no galvenajiem aizstāvja uzdevumiem, līdz ar to arī pienākumiem, ir gādāt par to, lai tiesvedībā tiktu ievērotas persona, kurai tiesības uz aizstāvību tiesības, kā arī likumiskās intereses.

Aizstāvis nevar uzņemties lietas vešanu, ja viņš nav kompetents vai nevar precīzi veikt profesionālo pienākumu. Aizstāvis nedrīkst uzņemties lietas vešanu, ja nav vienošanās ar klientu, izņemot gadījumus, kad advokātu lietas vešanai nozīmējusi kompetenta iestāde vai amatpersona, vai lieta pārņemta no cita aizstāvja, kā arī citos gadījumos, kad saskaņā ar likumu atļauts rīkoties citādi. Advokāts nedrīkst uzticēt juridiski nekvalificētai personai, kas neatrodas viņa pakļautībā vai kontrolē, jebkuras darbības, kuras saskaņā ar likumu drīkst veikt tikai advokāts. Advokāts nedrīkst atļaut savu profesionālo praksi vai savu vārdu izmantot citām personām, kurām oficiāli nav atļauts darboties tiesiskā jomā.

3.3. Aizstāvja atbildība.

Latvijas Republikas Advokatūras likums (turpmāk- Advokatūras likums) nosaka to, ka zvērināti advokāti Advokatūras likuma noteiktajā kārtībā par savu darbību ir disciplināri un materiāli atbildīgi.

Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijā ir izveidota Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas Disciplinārlietu komisija. Disciplinārlietu komisija ir tā, kura izskata zvērinātu advokātu disciplinārlietas. Disciplinārlietas komisijā ierosina Latvijas Zvērinātu advokātu padome. Disciplinārlietas var tikt ierosinātas pēc personu sūdzībām, tiesas vai prokurora priekšlikuma, kā arī pēc Zvērinātu advokātu padomes iniciatīvas par likumu un citu normatīvo aktu pārkāpšanu. Zvērinātu advokātu padome disciplinārlietu var ierosināt pēc savas iniciatīvas arī tad, ja advokāts ir pārkāpis Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas statūtus vai ja advokāts ir pārkāpis zvērinātu advokātu darbību regulējošo instrukciju vai pārkāpis zvērinātu advokātu profesionālās ētikas normas. Disciplinārlietu komisija sastāt no zvērinātiem advokātiem.

Disciplinārlietu var arī neierosināt, jo Latvijas Zvērinātu advokātu padome ir tiesīga izskaidrot advokātiem viņu rīcības nepareizību. Ja tomēr disciplinārlieta ir ierosināta un izskatīta, tad komisija pēc disciplinārlietas izskatīšanas pieņem vienu no šādiem lēmumiem:

- 1) Par disciplinārsoda uzlikšanu zvērinātam advokātam;
- 2) Par disciplinārlietas izbeigšanu.⁶⁶

Disciplinārlietu komisija ir tiesīga pieņemt lēmumus tikai tad, ja sēdē piedalās vairāk par pusi no komisijas locekļiem. Lēmumi komisijā tiek pieņemti ar vienkāršu balsu vairākumu. Tāpat Advokatūras likums nosaka to, ka ja pret zvērinātu advokātu ir ierosināta disciplinārlieta vai disciplinārlieta tiek izskatīta, Latvijas Zvērinātu advokātu padomei ir tiesības atstādināt šo zvērināto advokātu no viņa pienākumu pildīšanas.

Disciplinārlietu komisijai ir tiesības uzlikt šādus sodus:

- 1) Izteikt piezīmi;
- 2) Izteikt rājienu;
- 3) Noteikt citu prakses vietu vai aizliegt praktizēt noteiktā vietā uz laiku līdz trim gadiem;
- 4) Aizliegt izpildīt advokāta pienākumus uz laiku, ne ilgāku par gadu;
- 5) Izslēgt no zvērinātu advokātu skaita.⁶⁷

Izslēgšana no zvērinātu advokātu skaita ir visbargākais sods. Izslēgšanai no advokātu skaita ir neatgriezeniskas sekas, jo izslēgtais vairs nekad nevarēs atjaunot savu darbību advokatūrā. Autore uzskata, ka šāds soda mērs ir atbilstošs, ja advokāts tik tiešām ir izdarījis nopietnu disciplinārpārkāpumu. Piemērot disciplinārsodu – izslēgt no zvērinātu advokātu skaita – var:

- 1) Par tīšu likuma pārkāpumu;
- 2) Par Zvērinātu advokātu ētikas kodeksa normu rupju pārkāpumu;
- 3) Ja disciplinārsods tiek uzlikts atkārtoti;
- 4) Ja zvērināts advokāts nepilda ar disciplinārsodu uzlikto pienākumu.

Ja disciplinārlietu komisija ir pieņēmusi šādu soda veidu, personu no zvērinātu advokātu skaita izslēdz Latvijas Zvērinātu advokātu padome, nevis Disciplinārlietu komisija.

2006. gadā Latvijā masu medijos nonāca skandalozā advokāta V. Tihonova lieta. Advokātam pārmeta Ētikas kodeksa pārkāpumus ar toreizējo klientu, uzņēmēju G. Saknīti, telefoniski apspriežot nepieciešamību piekukuļot tiesnešus G. Saknīša interešu labā. Telefonsarunās, kas tika ierakstītas un nonāca masu mediju rīcībā, V. Tihonovs lietoja necenzētus izteikumus, kā pats vēlāk skaidroja - lai piemērotos sarunu biedram.

---

⁶⁶ Latvijas Republikas Advokatūras likuma, 71.² pants.

⁶⁷ Latvijas Republikas Advokatūras likuma, 73. pants.

2006. gada 13. jūnijā disciplinārlietu komisija nolēma, ka V. Tihonovs ir rupji pārkāpis advokātu profesionālās ētikas noteikumus un uzlika viņam disciplinārsodu – izslēgšana no zvērinātu advokāta skaita.⁶⁸

2007. gada 20. decembrī Administratīvā rajona tiesa ņēma vērā V. Tihonova lūgumu par tiesvedības izbeigšanu un Disciplinārlietu komisijas pārstāvju viedokli, ka lieta nav izskatāma administratīvā procesa kārtībā un secināja, ka Disciplinārlietu komisijas lēmums ir starplēmums, uz kura pamata Padome var skatīt jautājumu par advokāta izslēgšanu. Tas nav uzskatāms par administratīvo aktu un tas nerada tiesiskas sekas. Lēmumā atzīts, ka bez Padomes lēmuma nav disciplināri sodītās personas un tādejādi, pārsūdzot disciplinārlietu komisijas lēmumu, nav pamata atsaucei uz LR Advokatūras likuma 81.panta noteikumiem.⁶⁹

2009. gada 2. oktobrī Administratīvā rajona tiesa pieņēma spriedumu, ar kuru apmierināja Viktora Tihonova pieteikumu par Latvijas Zvērinātu advokātu padomes 2008. gada 7. oktobra lēmuma atcelšanu. Ar to padome bija nolēmusi V. Tihonovu izslēgt no zvērinātu advokātu rindām. Tiesa nevērtēja pēc būtības, bet apmierināja V.Tihonova pieteikumu, pamatojoties uz procesuālo noteikumu pārkāpumiem. Tiesa atzina, ka nevis ar Disciplinārlietu komisijas lēmumu, bet ar Latvijas Zvērinātu advokātu padomes lēmumu zvērināts advokāts tiek izslēgts no advokatūras. Līdz ar to attiecībā uz V. Tihonovu ir nokavēts disciplinārsoda uzlikšanas termiņš.

Zvērināta advokāte Guna Kaminska uzskata, ka spriedums taisīts, ignorējot Advokatūras likuma normas. Disciplinārlietu komisija ir Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas, nevis Latvijas Zvērinātu advokātu padomes institūcija. Tādēļ ar Disciplinārlietu komisijas lēmumu netiek radītas sekas iestādes (proti, Latvijas Zvērinātu advokātu padomes) iekšienē, bet gan Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijā kopumā. Viņsprāt, Disciplinārlietu komisijas lēmums par disciplinārsoda (izslēgšanas no zvērinātu advokātu skaita) uzlikšanu ir uzskatāms par administratīvo aktu, jo tas rada tiesiskās sekas.⁷⁰ Būtisks ir apstāklis, ka Latvijas Zvērinātu advokātu padome nav tiesīga pārvērtēt Disciplinārlietu komisijas lēmumu, bet tai ir jāizdod obligātais administratīvais akts – šajā gadījumā jāizslēdz konkrētais advokāts no zvērinātu advokātu skaita.

Iepriekš pieminētajā gadījumā tiesa noteica to, ka zvērinātu advokātu no advokāta skaita var izslēgt ar Latvijas Zvērinātu advokātu padomes lēmumu, nevis ar Disciplinārlietu komisijas lēmumu. Tāpat tiesa norādīja uz to, ka ņemot vērā to, ka lēmumu bija pieņēmusi nevis padome, bet gan komisija, tad ir nokavēts disciplinārsoda uzlikšanas termiņš. Advokatūras likuma 76.

---

⁶⁸ Latvijas zvērinātu advokātu kolēģijas disciplinārlietu komisijas slēdziens Nr. 02/2006.

⁶⁹ Latvijas zvērinātu advokātu kolēģijas disciplinārlietu komisijas slēdziens Nr. 02/2006.

⁷⁰ Latvijas Vēstnesis preses relīze “Par advokāta izslēgšanu no advokatūras”, 20.11.2009.

pants nosaka to, ka disciplinārsodu zvērinātam advokātam var uzlikt ne vēlāk kā trīs mēnešus pēc disciplinārpārkāpuma atklāšanas dienas, bet ne vēlāk kā divus gadus pēc pārkāpuma izdarīšanas dienas, vai Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likumā noteiktajā termiņā, attiecībā uz noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas noteikumu pārkāpumiem.

Disciplinārlietu komisijas atskaitē advokātu kolēģijas kopsapulcei par darbu 2018.gadā norādīts, ka 2018.gadā Disciplinārlietu komisija kopā izskatīja 13 lietas. Izskatot šīs lietas Disciplinārlietu komisija piemēroja gandrīz visus Advokatūras likuma 73.pantā paredzētos disciplinārsodu veidus. 18. jūnija lietā komisija piemēroja aizliegumu pildīt advokāta pienākumus uz vienu gadu. Šāds disciplinārsods tika piemērots lietā par klienta interešu aizsardzību. Advokātam ar klientu bija radušās domstarpības pēc tam, kad klients bija izteicis pretenzijas par darba kvalitāti un honorāra apjomu. Advokāts necentās risināt radušās domstarpības, bet sakāpināja tās līdz tādai pakāpei, kad savstarpēja vienošanās kļuva neiespējama. Komisijā tika iesniegta telefona ziņu izdrukā, kurā bija redzams, ka advokāts savstarpējā sarakstē ar klientu lieto rupju valodu, kā arī apsūk un aizskar klientu. No šīs sarakstes bija redzams arī tas, ka advokāts apzināti tiecās klientu personiski pazēmot. Advokāts nebija spējis atrisināt strīdu ar klientu, kā arī izlīgt. Tāpat advokāts necentās nekavējoties atrisināt radušās domstarpības, atvainoties vai novērst savas rīcības sekas.⁷¹

Advokāts ir tiesu varas profesija. Advokātam ir jāspēj savienot divus būtiskākos uzdevumus: nodrošināt taisnīgas tiesas procesu un neatlaidīgi pārstāvēt klienta intereses. Kā arī advokātam ir jābūt godīgam, taisnīgam un jāizturas ar cieņu.

---

⁷¹ Liepa L. Disciplinārlietu komisijas atskaite advokātu kolēģijas kopsapulcei par darbu 2018.gadā. Jurista vārds, 2019, Nr. 16 (1074), 10.lpp

KOPSAVILKUMS

- 1) Kriminālprocesa likumā būtu vēlams izdalīt atsevišķu nodaļu attiecība par mazgadīgām personām. Mazgadīgo personu tiesības, pienākumi, kā arī citi noteikumi, kas atbilst mazgadīgām personām būtu pārskatāmāki un iespējams vieglāk piemērojami. Šobrīd šo personu tiesības, pienākumi un citi noteikumi, kas atbilst mazgadīgām personām ir jāskata visā kriminālprocesa likumā un citos normatīvajos aktos.
- 2) Kriminālprocesa likums paredz, ka aizstāvis var piedalīties visā procesā vai atsevišķā procesuālā darbībā. Aizstāvim kurš tiek pieaicināts uz atsevišķu procesuālu darbību ir jādod laiks sagatavoties. Nereti tas var paildzināt procesa norisi, kā rezultātā būtu pārkāpts princips par kriminālprocesa norisi saprātīgā termiņā. Efektīvāk būtu iesaistīt aizstāvi no procesa uzsākšanas brīža līdz procesa pabeigšanai. Jo īpaši gadījumos, kad tiesības uz aizstāvību ir mazgadīgai personai.
- 3) Bērnu tiesību aizsardzības likums nosaka to, ka bērnu tiesību aizsardzības jomā ir nepieciešamas speciālas zināšanas. Kriminālprocesa likums pagaidām to nenosaka. Šādu prasību vajadzētu iekļaut ne tikai Bērnu tiesību aizsardzības likumā, bet arī kriminālprocesa likumā.
- 4) Samaksa par valsts nodrošināto juridisko palīdzību ir faktors, kurš nereti ietekmē advokāta darba kvalitāti un efektivitāti. Atsevišķos gadījumos darba kvalitāte būtiski atšķiras no tās, kāda tā būtu, ja advokāts pats noteiktu samaksu par saviem pakalpojumiem. Šādai situācijai rodotos vajadzētu rast iespēju palielināt atalgojumu advokātiem, kuri sniedz valsts nodrošināto juridisko palīdzību.
- 5) 2010.gadā veiktie grozījumi Advokatūras likumā nosaka stingrākas prasības personām, kuras var tikt uzņemtas par zvērinātiem advokātiem. Darba pieredzes ilguma palielināšana ir pozitīva, jo lielāka darba pieredze sniedz advokātam vairāk zināšanu, kā rezultātā advokāta darbība ir kvalitatīvāka un efektīvāka.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Juridisko terminu vārdnīca, Rīga, Nordik, 1998
2. Kazaka S. Speciālā procesuālā aizsardzība. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2008
3. Kriminālprocesa likumam – 10, Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi, Prof. Ā. Meikališas zinātniskā redakcijā, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015
4. Latviešu valodas vārdnīca, Rīga, Avots, 1998
5. Liede A. Latvijas Kriminālprocess. Vispārējā daļa. Tiesu pierādījumi. Rīga, 1993
6. Liede A., Kriminālprocess un tiesu pierādījumi, Rīga, Zvaigzne, 1970
7. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Raka, 2000, 1. grāmata
8. Meikališa Ā., Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca, Raka 1998

Periodika

1. Liepa L. Disciplinārlietu komisijas atskaite advokātu kolēģijas kopsapulcei par darbu 2018.gadā. Jurista vārds, 2019, Nr. 16 (1074)
2. Meikališa A., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2006. gada 16. maijs, Nr. 19.

Latvijas normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversmes: LV likums. Pieņemts: 15.02.1922
2. Latvijas Republikas Advokatūras likums. Pieņemts: 27.04.1993
3. Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums: LV likums. Pieņemts: 17.03.2005
4. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts: 21.04.2005
5. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts: 19.06.1998
6. Grozījumi Latvijas Republikas Advokatūras likumā. Pieņemts: 28.10.2010
7. Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1493
8. Ministru kabineta noteikumi 2013.gada 3.decembra Nr.1392
9. Ministru kabineta 2016. gada 28. jūnija noteikumi Nr. 412
10. Ministru kabineta 2018. gada 11. decembra noteikumi Nr. 781

Eiropas Savienības un starptautiskie normatīvie akti

1. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, pieņemta: 04.11.1950
2. ANO Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Pieņemts: 16.12.1966
3. Eiropas Savienības pamattiesību hartas, pieņemta 07.12.2000

Ārvalstu nacionālie normatīvie akti

1. Polijas kriminālprocesa kodekss. Pieejams :
https://www.legislationline.org/download/action/download/id/7354/file/Poland_CC_1997_en.pdf
2. Igaunijas kriminālprocesa kodekss, pieejams :
https://www.legislationline.org/download/action/download/id/7092/file/Estonia_CPC_2003_am2017_en.pdf

Latvijas tiesu prakse

1. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums, Rīgā 2003. gada 6. oktobrī lietā Nr.2003-08-01
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta, 2011.gada 25.janvāra lēmums, lietā SKK – 9/2011. Pieejams :
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/3917> [aplūkots 7.05.2019]
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 4. jūnija, lēmums lietā SKK –8/2012, pieejams : <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3817> [aplūkots 7.05.2019]
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 9. maija lēmums lietā Nr. SKK–271/2014. Pieejams :
<http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3714> [aplūkots 7.05.2019]
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2015. gada 15. oktobra lēmums lietā Nr. SKK – J – 572/2015. Pieejams :
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/3668> [aplūkots 7.05.2019]
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2016. gada 7. marta lēmums lietā Nr. 11087124215 , SKK – 65/2016. Pieejams :
<http://at.gov.lv/downloadlawfile/3601> [aplūkots 7.05.2019]

7. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2018.gada 29.novembra lēmums lieta Nr. 11380060314, SKK-J-625/2018. Pieejams : <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5697> [aplūkots 7.05.2019]

Avoti internetā un citi avoti

1. Latvijas zvērinātu advokātu kolēģijas disciplinārlietu komisijas slēdziens Nr. 02/2006
2. Latvijas Vēstnesis preses relīze “Par advokāta izslēgšanu no advokatūras”, 20.11.2009.
3. Latvijas zvērinātu advokātu padomes lēmums, Nr. 56., protokols Nr. 4., Rīga, 31.03.2015.
4. Latvijas zvērinātu advokātu padomes lēmums, Nr. 80, protokols Nr. 4., Rīga, 25.04.2017

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ /Ilva Ginta Poiša/

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītājs: _____ / Dr.iur.Ārija Meikališa /

Recenzents: _____ / _____ /

Saņemts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 2019. gada _____.

Metodiķe: _____ / _____ /

Bakalaura darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē 2019. gada _____.

Un novērtēts ar atzīmi _____

Komisijas sekretāre _____ /